

Servet AVŞAR

Dr. | Dr.
Gazeteci- Yazar ve Televizyon Programcısı, Ankara-TÜRKİYE
Journalist-Writer & Television Programmer, Ankara-TURKEY
ORCID: 0000-0002-7657-8859
servetavsar@gmail.com

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Takip Fişine Alınma Uygulamasının Bir Örneği: Milis Yüzbaşısı Haydar Erkut'un Fişe Dâhil Edilmesi ve Hazırladığı Savunma Raporu

Öz

Haydar Erkut, Millî Mücadele'de milis komutanı olarak; Ayvalık ve Manisa mntıklarında, Konya'nın Birinci ve İkinci Bozkır isyanlarında, Konya merkezinde hazırlanmakta olan isyan hareketlerini bastırılmasında ve isyanın lideri olan Delibaş'ın ölü olarak yakalanmasında büyük yararlıklar göstermiştir. Bu sebeple kendisi fevkalade olarak yüzbaşılığa terfi ettirilmiştir.

Millî Mücadele sonrasında; siyasi, sosyal ve kültürel alanda gerçekleştirilen inkılaplardan rahatsız olan ve direnç gösteren muhalif kesime karşı başlatılan istihbarat çalışmaları kapsamında, bazı kuşku hareketleri nedeniyle, Konya (Ilgın ilçesi) 19 sayılı fişine dâhil edilerek, hareketleri takip altına alınmıştır. Fiş uygulamasına alınmasıyla birlikte, bütün görev yaptığı yerlerde kendisine hep bir suçlu gibi bakılacak, yaptığı tüm işler şüphe ile karşılanacaktır.

Haydar Erkut, kendisinin fişe dâhil edilmesini, asılsız bir ihbar veya şikâyetten başka bir delile dayanmadığını ifade etmiş ve yapılan tüm suçlamaları reddetmiştir. Savunmasında, Millî Mücadele'deki hizmetlerini açıklayan bir raporu ve ekindeki bazı önemli belgeleri araştırılması için sunmuştur.

İstiklal Madalyası sahibi biri olarak böyle bir iddia ile suçlanmasının büyük bir haksızlık olduğunu ileri sürmüş ve fiş takip uygulamasından çıkartılmasını talep etmiştir. İşte bu çalışmada; Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 35074-12272-384 numaralı dosyada kayıtlı bulunan Haydar Erkut'un soruşturma belgeleri değerlendirilecektir. Dosyadaki incelenen belgeler, fişe dâhil edilme uygulamasının nasıl yapıldığına güzel bir örnek teşkil ettiği gibi Konya'da yaşanan isyanlarla ilgili de vermiş olduğu bazı bilgiler nedeniyle son derecede önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Milis Yüzbaşısı, Birinci ve İkinci Bozkır İsyanları, Delibaş Mehmet, Takip Fişi.

An Example of the Application of Follow-Up Plugin the Early Years of the Republic: The Inclusion of Militia Captain Haydar Erkut in the Voucher and His Defence Report

Abstract

As a militia commander in the National Struggle, Haydar Erkut has shown great usefulness in Ayvalık and Manisa districts, in the First and Second Steppe Rebellions of Konya, in suppressing the riot movements that are being prepared in the centre of Konya and in the capture of Delibaş, the leader of the rebellion, dead. For this reason, he was eventually promoted to the Captain rank.

After the National Struggle, he was appointed to the Smuggling Intelligence Agency by the Customs and Inhisar Agency. Afterwards, he was transferred to the Mugla and Istanbul Customs Chief Protection Directorate Presidency of The Commission of Inquiry. However, with an accusation that "he followed the policy of dismissing the government authority", he was included in the Konya (Ilgın district) number 19 voucher, his movements were followed. With the receipt of the plug application, he will always be looked after as a criminal in all his places of duty, and all the work he does will be met with suspicion.

Haydar Erkut stated that his inclusion in the voucher was not based on any evidence other than an unsubstantiated tip or complaint and denied all charges. In his defence, he submitted a report explaining his services in the National Struggle and some important documents in his additional files.

He claimed that being accused of such a claim as a person of Independence Medal was a great injustice and demanded that he was removed from the tracking application. Here in this study; the report registered in the file of 35074-12272-384 in the Archives of the General Directorate of Security will be evaluated. The documents examined

in the file are a good example of how the application of being included in the voucher is made, as well as it is extremely important due to some information it gave about the rebellions in Konya.

Keywords: National Struggle, Militia Captain, First and Second Steppe Rebellions, Delibaş Mehmet, Tracking Voucher.

Giriş

Millî Mücadele'nin başarı ile sonuçlanmasından sonra, kurulan yeni Türk Devleti ile birlikte hızlı bir değişim ve gelişim süreci yaşanmaya başlanmıştır. Yüzyılların getirdiği sorunlar nedeniyle tüm kurum ve kuruluşlarında çağa uygun değişikliklere gidilmesi gerekiyordu. 1923-1930 yılları arasında büyük bir siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişim ve dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bir yandan Mustafa Kemal liderliğinde Cumhuriyet Halk Fırkası kadroları tarafından köklü siyasî, sosyal ve kültürel inkılâplar gerçekleştirilmiş, diğer yandan da bu inkılâplara karşı toplumun belli bir kesiminde direnç oluşmuştur (Erdoğan, 2017: 372). 1923 sonrasında çağdaş kurum ve kuruluşlara geçiş sürecinde, aydınlar arasında bir fikir çatışması çıktı. Kimi aydınlar yapılacak reform hareketlerinin bir fikir hazırlığından geçemediğini savunuyorlardı. Bu da ülkenin siyasî hayatında bir muhalefetin oluşmasına neden oldu.

Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Adnan Adıvar, Rauf Orbay, İsmail Canbulat, Feridun Fikri Düşünsel, Sabit Sarioğlu, Halis Turgut ve Refet Bele'nin de aralarında bulunduğu bazı kişiler Halk Fırkası'ndan ayrılarak, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular (Kırçak, 1989:244). 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan bu partiyle birlikte Türkiye'de iki partili rejim dönemi başlamıştır. Bu partinin kurucuları ve lider kadrosu aynı zamanda Millî Mücadele'nin kazanılmasında büyük emeği olan kişiler olmakla birlikte zihniyet açısından muhafazakâr görünüşteydi. Ancak Fırka, kısa zamanda Halk Fırkası'na, Cumhuriyet'e, Mustafa Kemal'e ve inkılâplara karşı olanların toplandığı bir yer hâline gelmişti.

Özellikle rejim değişikliği ile çıkarları zedelenecek ve geleneksel yapının korunmasını savunan kişilerin odaklandığı bir merkez halini alması yeni bir siyasî çalkantıyı da beraberinde getirmiştir. Parti tüzüğündeki dinî inançlara saygılı ifadesi de toplumda epeyce bir yankı bulmuştur. Ayrıca bu muhalefetin sözcülüğünü üstlenen bazı gazete ve dergilerin sütunlarında yapılan inkılâplara karşı sert eleştiriler getirilmesi partiye yönelik tepkilerin başlamasında etkili olmuştur. Ortaya çıkan bu durum yabancı kıskırtmasına da uygun bir zemin hazırlamıştır.

Bütün bu olumsuzlukların bir sonucu olarak, 13 Şubat 1925'te Doğu Anadolu'da Şeyh Sait İsyanı patlak vermiştir. Bu isyan ilk zamanlarda pek önemli bir hareket olarak görülmemiş ve hükümet sert önlemler almaya gerek duymamıştır. Ancak isyanın başlamasından hemen sonra ortaya çıkan bu tehlikeli durum devlet kurucularını yeni bir takım arayışlara yönlendirdi. 4 Mart 1925'te Tahrir-i Sükûn Kanunu (Düzeni Koruma Kanunu) çıkartılarak, basında bir takım kısıtlamalara gidilmiştir. İsyancılara karşı girişilen askerî harekâta başarıya ulaşılmış ve isyan 15 Nisan'da bastırılmıştır (Aysal, 2019: 167-169). Bu tarihten sonra isyancıların elebaşları ve isyana katılanların yargılanması için İstiklal Mahkemeleri devreye girmiştir. Bu yargılamalarda suçlu bulunanlar en ağır cezalara çarptırılmıştır (Torun, 2003: 84-85).

Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra, bir de Atatürk'e karşı gerçekleştirilmek istenen İzmir suikastı girişimi vardır. Atatürk'e yapılan suikast tertiplerinin içinde en karmaşık ve en organize suikast girişimi olarak göze çarpmaktadır. Bu suikast teşebbüsünün arkasında İttihatçılardan İkinci Grup üyelerine, hatta Mustafa Kemal Paşa'nın en yakınındaki isimlere kadar çeşitli zümre ve gruplardan onlarca kişinin olduğu görülmektedir. Bunlardan bir kısmı da İzmir'de kurulan İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmıştır. Önceleri Millî Mücadele'yi sonlandırmak amacıyla yapılan suikast girişimlerinin 1923'ten sonraki amacının Cumhuriyet rejimi ve yapılan inkılâpları yok etmeye yönelik olduğu görülmektedir. (Doğan, 2016: 93; Kırçak, 1989: 274-280). 1929 yılına kadar yürürlükte kalacak olan Tahrir-i Sükûn Kanunu ile hükümet, Türkiye'nin yasal çehresini değiştiren

düzenlemeleri yapma imkânı bulmuştur. Çıkarılan pek çok yasanın doğrudan ve dolaylı etkisi modern Türkiye’nin en azından şehirlerde gelişmesi için uygun bir toplumsal ortam hazırlamıştır (Ahmad, 2019:99).

1925 sonrasında yerleşen yekpare siyasal sistem, lider takım içerisinde çatışan fikirlerin serbest ve açık bir şekilde tartışılmasını kısıtlıyor, halkın toplumsal hoşnutsuzluğunu ifade etmesine ise hiç imkân vermiyordu. Diğer taraftan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın ve bölgesel ve yerel temsilcilerinin otoriter tavırları, buna eşlik eden kayırmacılık ve yolsuzluklar, temel bireysel hak ve özgürlüklerin eksikliği ve hükümetin reform politikaları yaygın bir öfkeye neden olmaktadır. Ülkeyi çok kötü bir şekilde sarsacak olan dünya ekonomik bunalımı da bu öfkenin daha da artmasına neden olmuştur. Otoriter yapısı yüzünden halk kitleleriyle iletişim kuramayan Cumhuriyet Halk Fırkası, bu hoşnutsuzluğu gidermek için esaslı imkânlara sahip değildi. Ülkedeki bunalım Meclis’teki canlı tartışmalara hiç yansımıyor.

1930 yılında, hoşnutsuzluğun farkında olan Gazi Mustafa Kemal raporların ve ülkenin çeşitli bölgelerine yaptığı inceleme gezilerinin sonucunda, bir muhalefet partisi kurulmasına izin verme ve hatta teşvik etme kararı aldı. Eski arkadaşı Ali Fethi Okyar’a yeni bir parti kurma teklifinde bulundu. Fethi Bey bu teklif üzerine Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı kurmak için harekete geçmiştir. Mustafa Kemal içlerinde eski arkadaşı Nuri Conker’in de bulunduğu birçok yakın çalışma arkadaşının yeni partiye katılmasını emretti. Ayrıca iyi niyetini ispatlamak için kız kardeşi Makbule Hanım’ın partiye katıldığını açıkladı (Aysal, 2019: 172). Sonuçta, 15 milletvekilinin katılımıyla, 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Parti 11 maddelik bir beyanname yayınlamıştır. Beyanname hem liberal ekonomi siyasetini ve yabancı yatırımların teşvikini hem de ifade özgürlüğünü ve doğrudan seçimi savunuyordu.

Yeni parti büyük heyecanla karşılanmış, parti şubeleri üyelik için tam anlamıyla başvuru istilasına uğramıştır. Fethi Bey’in İzmir ziyareti sırasında yaşanan olaylar, partinin de bir dönüm noktası olmuştur. Bundan sonra Cumhuriyet Halk Fırkası liderleri telaşa kapılmıştır. Mustafa Kemal’den partinin lideri olduğunu ve başı olarak kalacağını açık bir şekilde bildirmesini istemişlerdir. Mustafa Kemal, bu isteğe kayıtsız kalmayarak 10 Eylül’de partinin başında olacağını açıklamıştır.

1930 belediye seçimleri sonucunda, Serbest Cumhuriyet Fırkası 502 belediyeden 30’unu kazanmıştır. Çok az sayıda belediye kazanmasına rağmen, Cumhuriyet Halk Fırkası şaşkınlığa uğramış ve telaşa düşmüştür. Bu seçimlerin hemen sonrasında Mecliste yapılan bir tartışmada, Fethi Bey iktidar partisini büyük çaplı usulsüzlüklerle ve seçimlerde hile yapmakla suçladı. Bu durum ise Serbest Cumhuriyet Fırkası’na karşı öfkeli saldırılara yol açtı. Parti ve parti liderleri vatana ihanetle suçlandı. Mustafa Kemal, Fethi Bey’e bu ortamda artık tarafsız kalmayacağını bildirdi. Cumhurbaşkanı’nın şahsına karşı siyasal bir muhalefet yapmak istemeyen Fethi Bey, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nı 17 Kasım 1930 tarihinde kapatmıştır (Zürcher, 2018:211-212).

Halifeliğin kaldırılmasına ve Cumhuriyet’in ilanına tepki gösteren ve yapılan İnkılâplara karşı sık sık güç denemesine girişen gericiler, Serbest Cumhuriyet Fırka’nın kuruluşunda iktidara karşı girişilen gösterilerden de cesaret alarak, partinin kapanmasından kısa bir süre sonra, 23 Aralık 1930’da Menemen’de bir ayaklanma girişiminde bulundular. Derviş Mehmet önderliğinde başlatılan isyan sonucunda, üzerine gönderilen yedek subay Mustafa Fehmi Kubilay’ı katletmeleri üzerine olay büyümeden isyan bastırılmış ve sorumluları olan Derviş Mehmet dâhil üç elebaşısı öldürülmüştür (Aysal, 2010: 600-610).

Bu olayın duyulmasından sonra olağanüstü toplantıya çağrılan Bakanlar Kurulu Menemen, Manisa ve Balıkesir’de sıkıyönetim ilân etmiştir. Ayrıca suçluların yargılanması için bir askeri mahkeme kurulmuştur. Aralarında birçok eski Serbest taraftarının da olduğu 2.000 kişinin üzerinde tutuklama yapılmış ve 28 kişi idam edilmiştir. Ancak bu olaydan 3 yıl sonra Kozanlı İbrahim ve yandaşları Bursa’da Türkçe ezanı protesto ederek, “şeriat isteriz” sesleri arasında

yürüyüş yapmışlardır. Bu yürüyüşe Bursa halkından da önemli ölçüde bir destek verilmiştir. Yine 1935’te şeyh Halit oğlu Abdulkuddüs, şeriat adına bir ayaklanma girişiminde bulunmuştur. 1936’da İskilip’te Ahmet Kalaycı yeni bir din sistemi ortaya koyduğunu ileri sürerek olaylar çıkartmıştır. İşte tüm bu hareketler Cumhuriyet Halk Partisi ve iktidarın sert ve kesin tutumuyla en şiddetli bir şekilde bastırılmıştır (Kırçak, 1989: 299-302).

1923 ile 1946 yılları arasındaki “Hâkim Tek Parti” döneminin sonuna gelindiğinde ise Cumhuriyet Halk Partisi yönetimine hâkim olanlar, geniş halk kitlelerinin talep ve ihtiyaçlarına yeteri kadar eğilmeyen; siyasette halkın öncelikleri yerine kendi önceliklerini koyan bir tutum takınıyorlardı. Bu durum parti yönetimi ile halk arasında bir iletişim sorunu yaratırken, alt kesimlerin partiye olan aidiyet duygularını zayıflatıyordu. Ayrıca uzun süren tek parti iktidarı boyunca devam eden parti-devlet bütünleşmesi sonucu, halkın zihninde Cumhuriyet Halk Partisi tüm olumsuzlukların sorumlusu olarak görülüyordu (Çakmak, 2017: 322).

Artık 1924 ve 1930 yıllarındaki iki başarısız denemeden sonra, 1945 yılında yeniden çok partili demokratik sisteme geçiş sağlanabilmiştir. Bu gelişme 1945 yılında Milli Kalkınma Partisi’nin kurulması ile gerçekleşmiştir. Bir süre sonra da Cumhuriyet Halk Partisi’nden ihraç edilen Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ile partiden istifa eden Celal Bayar Demokrat Parti’yi kurmuşlardır. Türk siyasetinde yaşanan bu büyük değişim Cumhuriyet Halk Partisi’nin örgütsel yapısını yeni duruma uyarlamasını zorunlu kılmıştır. 1946 yılında yapılan tüzük değişikliği ile değişmez başkanlık kaldırılmıştır (Erdoğan, 2017: 376).

Sonuç olarak; Cumhuriyet Halk Fırkası’nın rejimi ve yapılan inkılapları adına izlemiş olduğu güvenlikçi politikaların bir sonucu olan; Takrir-i Sükûn Kanunu (Düzeni Koruma Kanunu), “Şark Islahat Planı” toplumun bazı kesimlerince dirençle karşılaşmıştır. Yine bunlara bağlı olarak kurulan İstiklal Mahkemeleri ve Umumî Müfettişliklerin uygulamaları tepki ile karşılanmış ve bir muhalif kesimin oluşmasına neden olmuştur.

Atatürk’ün sağlığında ve Demokrat Parti’nin iktidara gelmesine kadar muhalif kişiler sıkı bir denetim altına alınmış bunların hal ve hareketleri kolluk kuvvetlerince sürekli kontrol altında tutulmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın seçimlere katıldığı dönemde olduğu gibi muhalif partilere üye olanlar ve siyasete girenler hakkında, yaşadıkları mahalleden başlayarak, irtibatla buldukları her kim varsa istihbarat araştırmasından geçirilmiş, ne için buldukları, ne konuştukları, nereye gittikleri vb.. her şey en ince ayrıntısına kadar raporlanarak dosyalanmıştır. İçlerinden rejime karşı suç işlemeye meyilli olanlar ve halkı bu yönde kolayca etkileyebilecekler de sürekli fiş takip uygulamasına alınarak, gözetim altında tutulmuşlardır.

İşte bunun en güzel örneği Millî Mücadele’de büyük yararlılıklar göstermiş olan ve İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen Milis Yüzbaşısı Haydar Erkut’tur. Haydar Erkut, rejime muhalif hareketlerde bulunabileceği şüphesi ile takip fişi uygulamasına dâhil edilmiştir. Bunu öğrenmesi üzerine (o listeden/uygulamadan) çıkartılması için yoğun bir gayret sarf etmiştir. Bu olay, dönemin takip ve izleme mantığını bütün açıklığı ile ortaya koyması açısından son derece önemli bir örnektir.

I- Haydar Erkut’un Takip Fişine Dâhil Edilmesi ve Hakkındaki Araştırma Raporları

Haydar Erkut’un fiş takip uygulamasına dâhil edilmesi; Atatürk’e suikast girişimi sonrasında, bütün Türkiye genelinde yönetime muhalif kişilerin belirlenmesine yönelik araştırmalar sırasında, Saidili (Kadınhanı) Kaymakamı Kazım Bey’in raporunda kendisinin ve kardeşinin isimlerinin geçmesi ile başlamıştır. Bu durum, görev yaptığı yerlerde kendisinden ve çalışmalarından rahatsız olan kişilerin şikâyetleriyle ağırlık kazanmıştır.

Haydar Erkut’un fiş takip uygulamasına girmesindeki suçlamalar dört grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi; “Rejime bağlı olmaması ve siyasi menfaat peşinde

koştuğu” yönünde üretilmiş suçlamadır. Bu suçlamada Haydar Erkut’un; ‘rejime her ne kadar sadık görünüyorsa da eski konumuna ve nüfuzuna kavuşmak için siyâsî bir fırsat kolladığı’ ifade edilmekte ve onun her zaman güvenilmez kuşkulu bir kişi olarak gözetim altında tutulması istenilmektedir.

Haydar Erkut’a yöneltilmiş olan suçlamalardan ikincisi de; ‘Millî Mücadele yıllarında, Konya İsyanları sırasında Kasap Osman’ın emri altındaki müfrezelerde çalışarak, halka zulüm yapmasıdır’.

Haydar Erkut’a yöneltilmiş olan suçlamalardan üçüncüsü de; ‘Haydar Erkut’un Çerkez ırkından olduğu’ yönündeki ‘Çerkezlik’ yakıştırması ile Çerkez Ethem ile bir bağ kurulmaya çalışılmasıdır.

Haydar Erkut’a yöneltilmiş olan suçlamalardan dördüncüsü de; ‘Millî Mücadele sırasındaki olağanüstü durumlar zamanında haksız bir servet sağlaması ve o sırada Milis Komutanlığını yapmış olduğu Konya Bölgesindeki, kendisinin bu özelliğini bilen saf köylüye karşı, zor kullanıp, üstünlük takınır bir vaziyette davranması’ şeklindedir.

Bu kapsamda yapılan suçlamalar ve bu suçlamalara ilişkin nedenlere tarih sırasıyla baktığımızda, ilk sürecin Konya Saidili (Kadınhanı) Kaymakamı Kazım Bey’in hazırlamış olduğu raporla başlamaktadır. Saidili (Kadınhanı)Kazası Kaymakamlığı tarafından, 5 Temmuz 1926 gün ve 48 sayılı Valiliğe gönderilen gizli ve kişiye özel bu raporda, şu ifadeler yer verilmiştir; “Saygıdeğer elinizden gönderilip bize ulaşan, 26 Haziran 1926 gün ve kişiye özel 5722 numaralı yüce emirlerinize cevaptır:

1- Doğrudan doğruya milletin kaderine yöneltilmiş olan büyük sevgi duyduğumuz ve ulu kurtarıcımız Gazi Paşa hakkındaki suikast girişimi, kaza halkı tarafından genellikle yoğun bir lanetle karşılanmış ve bu son olayda cemiyet temsilcileri bu konudaki genel üzüntüsünü derhal Cumhurbaşkanlığı katına arz etmişlerdir.

2- Kaza sınırları içerisinde herhangi bir muhalefet örgütü sezilmemekle birlikte, uzun süredir durum ve hareketleri hükümetin kendisinden şüphelenmesine neden olan Haydar Bey, Cumhuriyet çiftliği ismindeki çiftliğe sahip olup, Millî Mücadele sırasındaki olağanüstü durumlar zamanında bir servet sağlamış ve o sırada buraların milis komutanlığını yapmıştır. Kendisinin bu özelliğini bilen saf köylüye karşı, şu anda bile zor kullanıp, üstünlük takınır bir vaziyette bulunmuş olan Haydar Bey ismindeki kişi ile aynı düşünceye sahip olan ve il makamından, Kadınhanı’ndan Akşehir’e görevi değiştirilen adı geçen Haydar Bey’in kardeşi, şu anda Akşehir Tapu Memuru Hamdi Efendi ismindeki kişi, halen hükümetin güç ve kudretinden korkarak, içindeki gizli emelleri ortaya çıkarmayan iki kişi olarak bilinmektedir.

Adı geçenlerin; aslında çapulculukla servet sağlamış bulunmalarından kaynaklanan alışkanlıkla, herhangi bir muhalefet karşısında hemen tavır almaları ve harekete gelmeleri uzak bir ihtimal olduğundan, fikir ve eski alışkanlıklarının halka da yayılmasının önlenmesi ve işlerinin bütünüyle yok edebilmek üzere kendileri hakkında valilik yüce katıca da gereğinin yapılması inancındayım.

3- Adı geçenlerden başka kimileri düşünce yapılarına göre, ikincil derecede muhalif; ancak tek başına hareket etmeye güçleri yetmediğinden, gizli propaganda ve başka biçimlerde kötülüklerini sürdürmeleri, ihtimal dâhilinde olup, durumları şüpheli görünen; Sarayönü Karyesi’nden Sadrettin nahiye merkezinden, Posta Müdürü Naci Efendi (şu anda hava değişiminde), Çil Ali, Kaza Müftüsü Osman Efendi, aslen Trablusgarplı olup, Kadınhanı nüfusunda kayıtlı kaza halkı üzerinde oldukça etkili olan Hoca Abdülkadir ve Mahmudiye Köyü Muhtarı Çerkez Ahmet Çavuş, nahiye merkezinden Yağlıoğlu Hoca Mehmet Efendi, Atlandı Köyü’nden Kara Veli isimli şahısların da mevcut bulunduğu, hareketlerinin incelendiği ve gözlenmekte bulunduğu (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:36).

4- Yukarıdaki şahıslar içerisinde, resmî görevde bulunan belde müftüsü Osman Efendi’nin görevden alınması, yerli bulunması dolayısıyla da posta işlerinde güvenilir olmayan, Posta Müdürü Naci Efendi başka bir kazaya nakli, beldeyle nüfus kaydından başka hiçbir alakası olmadığı halde, cahil halk üzerinde kuvvetli bir nüfuza sahip olduğunu gördüğüm ve gerektiğinde bu etkinliğini kötüye kullanacağına kesinlikle emin olduğum (Arap Abdülkadir) Hoca’nın da kaza sınırları dışına çıkartılmasını zorunlu görmekteyim.

5- Gerek muhalefetleri bilinen Haydar ile Hamdi’nin, gerekse ikinci derecede muhalefet konumundaki şahısların kimlerle haberleştikleri ve haberleşme biçiminin neden ibaret olduğunun soruşturulması esasen durumlarından şüphe duyulan ve üçüncü maddede arz ettiğim posta müdürüyle mümkün olmadığı gibi, halen adı geçenin hava değişiminde bulunması açısından, yerine vekâleten bakan henüz 18 yaşında bir çocuk olan muhabere memuru İsmail Efendi’nin müdürlüğünde de bu incelemeyi yapma imkânı görmemekteyim.

6- Kaza sınırları içerisinde yabancılardan kimliği bilinmeyen ve şüphe duyulan kişilerin görülmediği.

7- Kazaca idarî yönden alınması gereken önlemler ve bu kapsamda bir zorunluluk karşısında herhangi bir kişinin de kısa bir süre jandarma nezarethanesine çağrılması gibi durum karşısında, kaza müdde-i umûmîsinin(savcısının) bütün adlî işlemleri yok edecek biçimde, kanun perdesi altında muhalefetkâr bir vaziyet alması, her bakımdan yönetime engel çıkaranların, görülen lüzum üzerine nezarete çağrılan kişilerin, nezaretten çıkarılması hususunda vaki olan çalışmalarının tekrarlanması, kendisi ve yaptığı iş hakkında iyi niyet sınırlarının dışına çıktığının anlaşıldığı ve güven duyulmayacak derecede halk ile ilişkilerde yüzgöz olduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu alışkanlığın ilçede yerleşmiş bulunması nedeniyle devlet işleri hakkında gizli görüşmelerin kendisiyle yapılmasının bile uygun görülemeyeceği için kazada hükümet olmaktan daha çok memlekete kötülüğü dokunanlar sırasına girmiş olan adı geçen ile iş birliği yapma imkânı kalmadığından, başka bir yere görev değişikliği yoluyla tayin edilmesinin her açıdan uygun olacağını değerlendirmekteyim.

8- İsimleri anılan şahısların dışında şu an muhalefeti görülen başka kişilerin bulunmadığı,

9-Yerel asayiş ve sükûneti tehdit edecek bir olayın görülmediği ve gerekli tüm önlemlerin alınmış olduğunu,

10- Kaza halkının üzüntü verici suikast olayı üzerine İstiklal Mahkemesi’nce yapılmakta olan yargılamaları endişe ile takip ve neticesini beklemekte olduklarını, bu işte parmağı olanlar hakkında çok etkin ve hızlı bir ceza verilmesini istedikleri,

11- Hareketleri inceleme ve gözetim altında bulunan şahıslar hakkındaki raporun ayrıca takdim kılınacağı arz olunur efendim hazretleri” (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:37).

Bu raporda görüldüğü üzere; Haydar Erkut ve kardeşi Hamdi hakkında çok ağır suçlamalara yer verilmiştir. Rejime bağlı olmadıkları, muhalif hareket içinde yer aldıkları ve yöre halkını rejime karşı harekette bulunmak için etkileyebilecekleri bir pozisyonları olduğu ifade edilmiştir. Özellikle Haydar Erkut’un,‘rejime her ne kadar sadık görünüyorsa da eski konumuna ve nüfuzuna kavuşmak için siyasi bir fırsat kolladığı’ ifade edilmekte ve O’nun her zaman güvenilmez kuşkulu bir kişi olarak, gözetim altında tutulması istenilmektedir.

Ancak görev yaptığı yerlerdeki başarılı hizmetleri ve Millî Mücadele’deki yararlılıkları da göz önünde bulundurulduğunda, hep bu takip fişi uygulamasına alınmasının nedenleri başta çalıştığı kurum olan Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti’nce (Gümrük ve Tekel Bakanlığı’nce) ve Dahiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) tarafından sorgulanmıştır. Haydar Erkut’un ilk kimin tarafından ve ne gerekçe ile takip fişi uygulamasına dâhil edildiği araştırılmıştır. Sürekli hareketleri

ve il dışı seyahatleri izlenmekte olan Haydar Erkut’un işlerini takip için Ankara’ya gitmesi üzerine İçişleri Bakanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğünden 4 Eylül 1935 tarihli ve 2 sayılı bir şifre yazısı ile bilgi ister. Ankara Emniyet Müdürlüğünden, bu bilgi istekli şifre yazıya, 17 Eylül 1935 gün ve 7987/8369 sayılı yazı ile cevap verilir. Bu yazıda şu bilgilere yer verilmiştir: “4/9/935 tarih ve 2 sayılı şifreye cevaptır:

1- İlbaylığınızın (Valiliğinizin) 15 sayılı fişinde yazılı olup, Ankara’ya geldiği bildirilen, eski Milis Yüzbaşlarından İzmirli Haydar 5 Eylül 1935 tarihinde gelerek, Sebat Otelinde kaldıktan sonra, yine Konya’ya gitmek üzere, 12 Eylül 1935 tarihinde Ankara’dan ayrılmıştır. Kendisinin Millî Müdafaa Bakanlığı (Millî Savunma Bakanlığı) Tekaüd (emekli) Şubesindeki emeklilik işini takip etmek amacıyla geldiği anlaşılmıştır.

Burada kaldığı günler içinde, Emekli Şubesi’nde Binbaşı Mehmet, İzmirli Nalband oğlu Hıfzı, Konyalı olup Ankara’da ticaretle uğraşanlardan, Kaşıkçıoğlu Kazım, Oğlacioğlu Nuri, Değirmenci Alaattin ile görüşmüş ve bir kötülüğü sezilmemiştir. Bu adamın Urfa İstihbarat Amiri olduğunun bildirildiğine göre, fişe geçirilmesini gerektirir durumun bildirilmesini dilerim.

2- Cevap olarak, Konya Valiliğine ve bilgi için İçişleri Bakanlığına yazılmıştır” (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:71).

Ankara Emniyet Müdürlüğünün merak ettiği ve kendilerinin bilgilendirilmesini istedikleri, Haydar Erkut’un bu durumuyla ilgili olarak; Konya Valiliği’nce, 23 Eylül 1935 gün ve S.B.3./1330 sayılı gizli yazı ile Dahiliye Vekaletine (İçişleri Bakanlığı’na) şu şekilde bilgi verilmiştir: “19/9/935 gün ve Ankara Emniyet Müdürlüğü şube I.B.I 7987/8369/8518 sayılı yazı karşılığıdır. Fişin 15 sayısında yazılı İzmirli Haydar’ın Konya’ya geldiği, 17 Eylül 1935 gün ve 1264 sayılı yazı ile bildirilmişti.

Fişe geçirilmesindeki sebebe gelince, Konya’da geçmiş isyan olaylarında; Ilgın, Kadınhanı ve diğer bazı yerlerde asilerin tepelenmesiyle görevlendirilmişken, daha sonra idam edilmiş olan Kasap Osman adıyla anılan ve Saçlı Osman da denilen kişinin en çok güvendiği yaptırım araçlarından olup, konum ve yetkilerini kötüye kullanarak halk üzerinde baskı kurmuş ve Osman’ın idam edilmesiyle nüfuzunu biraz kaybetmiş ve kendisi görünürde, bugünkü rejime sadık gibi durmakta ise de siyasi bir fırsat ortaya çıktığında, eski nüfuz ve mevkiini her ne suretle olursa olsun geri elde edebilmek için çok atılgan olmasından dolayı fişe geçirilmiştir” (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:70).

Konya Valiliği bu türden sorularla sıklıkla muhatap olmuş, her seferinde de benzer cevaplarla, ilk kayda geçirilmesindeki sebepler ileri sürülerek, Valilikçe ilk alınan karar savunulmuştur. Bu konuda son karar İçişleri Bakanlığı’na bırakılmak istenmiştir. Ancak, Valiliğin bu tavrı, Haydar Erkut’a karşı ilginin artmasına neden olmuştur. Her geçen yıl sorgulamalar, daha da artan sıklıkla tekrarlanmıştır. Bu sorgulamaların önemli bir bölümü, Gümrük ve İnhisarlar Vekâletince (Gümrük ve Tekel Bakanlığınca) yapılmıştır. İlk görüş isteği, Gümrükler Koruma Genel Komutanlığı tarafından yapılmıştır. 2 Ekim 1936 tarihli ve istihbarat şubesi 3975 sayı numarasıyla, Emniyet İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilen gizli ve kişiye özel bir yazıyla, Haydar Erkut’un durumu hakkında bilgi istenmiştir.

Bu yazıda şu bilgilere yer verilmiştir: “Urfa Valisi Atıf¹, Urfa İl Kaçakçılık İstihbarat Amirliği’nde hizmete alınmış Haydar Erkut’un Konya’da fişe dâhil bulunduğunu söylemektedir. Bu haber bir söylenti midir? Yoksa gerçek midir? Aslı varsa Haydar’ın fişe sokulmasını gerektiren nedenler hakkında Genel Komutanlığımızın bilgilendirilmesine müsaadelerini dilerim”(EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:67).

¹ 30 Mayıs 1936-11 Haziran 1937 tarihleri arasında Urfa Valisi yapan Atıf Ulusoglu’dur. Urfa Valiliği sonrasında 1937-1941 yıllarında Çanakkale Valiliği yapmıştır. Bu konuda bkz.;<http://www.sanliurfa.gov.tr/gorev-yapmis-valiler>.

Gümrükler Koruma Genel Komutanı tarafından istenen bu bilgi talebi üzerine, Emniyet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından gönderilen, 8 Ekim 1936 tarih ve 11483 sayılı cevabi yazıda şu bilgilere yer verilmiştir: “2/10/1936 günlü ve İstihbarat Şubesi 3975 sayılı yazıları karşılığdır.

Urfa ili Kaçak İstihbarat Amirliğinde hizmete alınmış olan, 1311 (1895) İzmir doğumlu Mehmet Refik oğlu Haydar, asılarak idam cezası yerine getirilmiş olan Kasap Osman ile birlikte, asileri tepelemek vesilesiyle halka zulüm ve işkence ettiği, zorbalığa kalktığı, bugün rejime görünüşte sadık görünmekte ise de siyasî bir fırsat kolladığı ve çok atılgan olduğu kaydıyla Konya İli'nin Ilgın İlçesi 230 sayılı fişine kayıtlıdır. Saygı ile arz ederim.” (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:66).

Bu sorgulamalar, Haydar Erkut’un Muğla İli Kaçak İstihbarat Amirliğine atanmasından sonra hız kazanmış ve kendisinin şüpheli birisi olmasına neden olmuştur. Muğla Valisi'nin² ısrarlı bir şekildeki uğraşları ile Konya Valiliğinden fiş örneği getirtilmiş ve geçmiş safahatı araştırılmıştır. Muğla Valiliğinin İçişleri Bakanlığı ile yapmış olduğu yazışmaları, onun fiş takip uygulanmasına alınma sebeplerinin biraz daha detaylı bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Muğla Valiliği'nden 6 Şubat 1937 tarih ve Em. K.I.A.324 sayılı ile İçişleri Bakanlığına gönderilen gizli bir yazıda Haydar Erkut ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: “Konya İli'nin 2 Şubat 1937 gün ve Em. K.I.230 sayılı yazılarında, Muğla İstihbarat Amirliği'ne tayini dolayısıyla 1 Şubat 1937 tarihinde hareket ettiği bildirilen, İzmirli Ahmet Refik oğlu Haydar, 4 Şubat 1937 tarihinde Muğla'ya gelmiş ve görevine başlamıştır. Adı geçenin Ilgın İlçesi fişine sokulu bulunduğu göre, gözetilmesine esas olmak üzere, ne sebepten fişe sokulduğunun bildirilmesini ve fiş örneğinin de yollanmasını saygılarımla dilerim.

Karşılık ve gereği için Konya bilgi Ankara vilayetine yazılmış Dahiliye Vekâleti yüksek makamına arz edilmiştir” (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:54). Bu yazıdan sonra, Konya Valiliğinden gönderilen takip fişindeki dâhil edilme sebeplerinin çok geçerli bir delile dayanmadığı kanaatine varılması üzerine, bu durumun aydınlatılması için İçişleri Bakanlığından Haydar Erkut'la ilgili daha ayrıntılı bir bilgi talep edilmiştir.

Muğla Valiliği'nden 17 Şubat 1937 gün ve 409 sayı ile 6 Şubat 1937 gün ve Em. K.I.A.324 sayılı yazılarına ek olarak, Haydar Erkut ile ilgili, İçişleri Bakanlığı'na kişiye özel bir yazı gönderilmiştir. Bu yazının içeriği şu şekildedir: “Vilayetimiz kaçak istihbarat amirliğine atanan ve burada göreve başlayan adı geçenin, Konya Valiliği'nden getirtilen fiş örneği bağlı olarak sunulmuştur.

Millî Mücadele yıllarında milis yüzbaşılığı ile Konya ve çevresinde bulunmuş olan ve idam edilen Kasap Osman'ın yanında çalışmış adı geçen hakkında doldurulan fiş içeriği delillere dayalı bir görüşü ihtiva etmediğinden incelenmeye değer görülmiştir. Aslen İzmirli olan adı geçenin daha önce Urfa İli Kaçak İstihbarat amirliğinde de bulunduğu göre oradaki durumuyla geçmiş ve durumu itibarıyla fişteki yazılı bulunan halleri görülmüş ise ve ona göre gereği yapılmak üzere,

² Vali Recai Güreli; 1884 yılında Manastır'da doğmuştur. Harp Okulu mezunudur. 3.Ordu 112.Redif Alayı 2.Tabur 2. Bölük Mülazım Sanilığı, Dersaadet Jandarma Alayı Galata Bölüğü Kapıçı Takım Kumandanlığı, Üsküdar Jandarma Taburu Kısıklı ve Beykoz Takımları Kumandanlıkları, Üsküdar Jandarma Taburu Mülazımlığı, Jandarma Alayı Hama Taburu Merkez Kumandanlığı yapmıştır. Askerlik sonrasında ise; Kandıra, Fatsa, Ünye, Merzifon, Köprü, Malkara, Saray, Kemaliye, Ödemiş Kaymakamlıkları, 1933-1936 yılları arasında Tokat, 1936-1939 yılları arasında Muğla, 1939-1943 yılları arasında Balıkesir Valilikleri yapmıştır. Daha sonrasında ise; TBMM VII. Dönem Gümüşhane, VIII. Tokat Milletvekilliği ve VIII. TBMM Başkanlık Divanı İdare Amirliği yapmıştır. Valilik yaptığı illerde çok başarılı işlere imza atmış, sevilen ve sayılan biri olmuştur. Valilik döneminde; görev yaptığı illerde yaşayan halkın kalkınması yönünde okullar, hastaneler, yollar, halk okuma okulları, suni tohumlama istasyonları, fenni arıcılık ve tavukçuluk kursları açtırmış, tarım kredi kooperatifleri kurduymuş, çevreye ilk seyyar sinema getirmek suretiyle halkı aydınlatmaya çalışmıştır. 30 Nisan 1960 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Bu konuda bkz.; <http://mobolla-mugla.blogspot.com/2014/12/1-h.html>; Selahattin Sapmaz; *Atatürk'ün Muğla Valisi M. Recai Güreli 1936-1939*, Muğla, 2010, ss.20-21.

müsaadeleriniz saygılarımla dilerim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:52).

Muğla Valisi Recai Güreli tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilen bu yazının ekinde ise, Konya Valiliğinden getirilen şu fiş örneğine yer verilmiştir:

230 eski / 15 yeni -Fiş numarası: 4

Konya vilayeti

İsminin ilk harfi: H

İsmi: Haydar Bey

Babasının ismi: M. Refik Bey

Kendi lakabı

Babasının lakabı

Doğduğu yer: İzmir

Yaşı: 1311 (1895)

Yaptığı iş: Çiftçi, eski milis subayı

Mülâhazat (Düşünceler): Bugünkü rejime görünüşte sadık gözükmekte ise de siyâsî bir fırsat için beklemektedir. Eski nüfuz ve konumunu her ne suretle olursa olsun geri elde edebilmek için çok yürekli ve atılgandır.

Mevcut sabıka veya mahkûmiyeti:

Liseden askeri birliğe çıkarak daha sonra öğrenimi eksik bulunduğundan teğmenlikle emekliye sevk edilmişken, Millî Mücadele’de milis yüzbaşılığı ile Konya ve çevresinde asılarak, idam cezası yerine getirilen, “saçlı” diğer ismi ile Kasap Osman’ın oradaki hareketlerine yardımcı olarak, zulüm ve zorbalık yapmış olmak.

Kendisinin en çok hangi fenalığı vardır:

Daha önceleri, Milis Yüzbaşısı olarak, Konya’nın değişik mıntıkasında bulunarak, bu sırada görevinin kendisine sağladığı, konum ve yetkileri kötüye kullanarak, baskı ve zorbaca bir davranış sergilemesi ve bugünde aynı şekilde hareket edebilmek imkânını hangi suretle olursa olsun sağlayabilmek çabaları

Hakkında mevcut bilgilerin en işe yarayanı ve özeti:

İlgin ve Kadınhanı ve diğer bazı yerlerde isyan sırasında tepelenerek, idama mahkûm edilen, Saçlı ve diğer ismiyle Kasap Osman’ın emri altında bulunarak, bu adamın en çok güvendiği icra araçlarından olup, adı geçenin asılarak idamı üzerine, eski nüfuzunu kaybetmesiyle Kadınhanı mıntıkasında edindiği bir çiftlikle meşgul görülmekte ise de kendisine hiçbir yarar sağlamayan bu arazi ile uğraşmaktan çok zamanını kendisi için daha uygun bulunduğu ve eskiden sözünün geçtiği İlgin’da oturarak, ortalıkla hareket ettiği nüfuzlu günlerini geri elde etmek çarelerini aramakta ve bir fırsat bulabilmenin yolunu gözlemektedir. İlgin’da Cumhuriyet Çiftliği sahibi Haydar B. (Aslı gibidir) (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:53).

Muğla Valiliği’nden 17 Şubat 1937 gün ve 409 sayı ile İçişleri Bakanlığı’na gönderilen yazıya, 10 Mart 1937 gün ve EM.U.M. Ş.I.G.5-2302/4650 sayılı yazı ile şu cevap verilmiştir:

Konya İlinin gizli fişine sokulu İliniz Kaçak İstihbarat Amiri, Refik Oğlu Haydar Erkut hakkında bakanlıkta fiş içeriğinden başka dikkate alınacak, bir bilgi bulunmadığından, bu adamın lehinde ve aleyhinde isabetli bir karar alınmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Haydar’ın fişinde bulunan bilgiye gelince; sadece görüş ve düşünceden oluşmaktadır. Bilginin dayanağı ve nasıl ede edilmiş olduğu bakanlıkça bilinmemektedir. Bu nedenle, durum Konya İli ile haberleşerek, gizli fişe geçirilecek şahıslara ilişkin 14 Nisan 1932 gün ve 4550 sayılı talimat dikkate alınarak, yeniden yapılacak bir inceleme sonucuyla, bu kişinin gerçek durumunun tespiti ve neticesinin bildirilmesini rica ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:51).

Muğla Valisi Recai Güreli, kendisi ile uyumlu çalışmayan ve davranışlarından memnun kalmadığı, Haydar Erkut’un fişe dâhil edilme gerekçelerini de ileri sürerek başka bir yere naklini

devamlı surette tekrarlayacaktır. İçişleri Bakanlığı’na 22 Haziran 1938 gün ve Em.1501 sayılı ile gönderdiği yazı bu konudaki ısrarcılığını çok açık bir şekilde göstermektedir. Bu yazının içeriği şu şekildedir:

Milis Yüzbaşılığı ile Konya ve çevresinde asılarak idam cezasına çarptırılmış olan Kasap Osman’ın yaptığı işlere aracı olmasından ve bu nedenle mevki ve yetkilerini kötüye kullanarak, zorbalık ve aşırı derecede kibirli hareketlerle, eziyet ve zorla ele geçirme fillerinden dolayı Konya İli’nin Ilgın İlçesi 15 sayılı fişine sokulmuş olan İliniz Kaçak İstihbarat Amiri, Refik Oğlu Haydar Erkut hakkındaki fiş içeriği, ispatlanmış bir görüşü kapsamadığından ayrıntılı incelenmesine değer görüldüğü bakanlık yüksek onayına arz edilmişti.

Karşılık olarak alınan 10 Mart 1937 gün ve EM.U.M. Ş.I.G.5-2302/4650 sayılı yazılarında, bakanlıkta, Haydar Erkut hakkında fiş içeriğinden başka dikkate alınacak, bir bilgi bulunmadığından, lehinde ve aleyhinde isabetli bir karar alınmasının mümkün olmadığı ve Konya İli ile haberleşerek, gizli fişe geçirilecek şahıslara ilişkin 14 Nisan 1932 gün ve 4550 sayılı talimat dikkate alınarak, yeniden yapılacak bir inceleme sonucuyla, bu kişinin gerçek durumunun tespiti ve neticesinin bildirilmesi istenmişti.

Konya Valiliği ile yazışmaya başlanmış, karşılık olarak alınan 27 Nisan 1938 gün ve EMK. I.548 sayılı yazıda, bakanlıklarının, 18 Şubat 1938 gün ve EM.U.M. Şb.3-7387 sayılı emirlerine dayalı olarak, bu kişinin fişten çıkarılmasının uygun görülmediği bildirilmişti. Ayrıca, Urfa İli’nde bulunduğu süre içinde güven verici bir durum göstermediği ve rejime sadık gibi görünse de eski nüfuz ve konumunu her ne şekilde olursa olsun geri getirmek için fırsat beklediği, çok küstahça davranışlar içerisinde olduğu fişinde çok açık bir şekilde belirttiği halde, Gümrük Muhafaza Genel Komutanlığı’nca Bodrum (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:48) İlçesi’ne nakledilmiştir.

Aslında il mıntıkası içinde, kaçakçılığın aylardır ortaya çıkmamış olması ve aybaşı gelir - gider cetvellerinin de emniyet müdürlüğü tarafından düzenlenmesinden dolayı, çok önemli bir görevi de kalmayan adı geçeninin başka bir ile naklinin sağlanmasına müsaadelerini saygılarımla arz ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:49).

Muğla Valisi Recai Güreli’nin bu ısrarlı cevaplarına artık dayanamayarak, 18 Temmuz 1938 gün ve I.G.8/3610 sayılı yazı ile Haydar Erkut’un yerinin değiştirilmesine onay verecektir. Bu yazının içeriği şu şekildedir:

22 Haziran 1938 gün ve Em.1501 sayılı yazıya karşılıktır:

İliniz Kaçak İstihbarat Amiri, Refik Oğlu Haydar Erkut’un gerek adalarda olan bağlantısı ve gerekse eski nüfuz ve zorbalığını geri elde etmeye yönelik çalışması hakkında verilen bilgiler gerçekçi delillere dayanıyorsa, başka bir yere nakli için Valilikçe, Gümrük ve Tekel Bakanlığı’na arz ile sonuçtan bakanlığımıza da bilgi verilmesini rica ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:47).

Muğla Valiliğince ilerleyen yıllarda da İçişleri Bakanlığıyla Haydar Erkut hakkında bilgi talebi ve yerinin değiştirilmesine ilişkin yazışmalar yapılmıştır. Bu yazışmalardan birisi de 30 Aralık 1938 tarih ve E.M.K.I.B, 3175 sayılı gizli yazısıdır. İçişleri Bakanlığına gönderilen bu yazının içeriği şu şekildedir:

17/12/938 gün ve Emniyet Umum Müdürlüğü Ş.I.G.8.63986 sayılı yazı buyrukları karşılığıdır.

Konya Valiliği tarafından fişe konulup, Urfa Kaçak İstihbarat Amiri bulunduğu sırada, güven verici bir izlenim bırakmadığı gibi, neden olduğu çirkin dedikodular dolayısıyla görevinden ayrılmak zorunda kalan Ahmet Refik oğlu Haydar Erkut, bölgemizde çalıştığı sürece de bir sempati uyandıramamış, aksine kültürümüze aykırı bir duygu ve düşünce taşıdığı her hal ve hareketinden anlaşılan Bodrum Müdde-i Umûmîsi (Savcısı) Berki

Baran'a sokularak, adliye ile ilçebaylık (kaymakamlık) ve zabıta arasındaki dirliğin bozulmasında etken olmuştur.

Haydar hakkında Odacı Ali'nin müracaatı üzerine, polisçe işe el konulmasından ötürü zabıtaya düşman olan adı geçen savcının müdahalesi ile soruşturmayı durdurduktan sonra, devlet kuvvetini zaafa uğratmak ve hükümet otoritesini hiçe indirmek için hiçbir fırsatı kaçırmamıştır. Halkı teşvik ederek, savcılık kanalı ile hükümetin icraatını (yürütme gücünü) bozurma girişiminde bu suretle kaymakam ve kolluk güçlerini zor durumlara sokmuştur. Birilerinin kışkırtması ile gazinosunu vaktinde kapatmayan, kahveci Nusret hakkında her zorluğa karşı görevlerini yapan polislerimizin mahkûm olmasında adı geçen işe karışması ve etkisinin kuvvetli bir ihtimal olduğunu saygı ile arz ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:33).

Bütün bu yazılara rağmen İçişleri Bakanlığı hem Konya Valiliğinden bilgi istemiş hem de Muğla Valiliğine Haydar Erku'ta ilgili son derece tatminkâr cevaplar yazmıştır. Bu yazılardan birisi de 17 Aralık 1938 gün ve I.G.8/63987 sayı ile Konya Valiliğine gönderdiği yazıdır. Bu yazıda şu ifadeler yer verilerek, Haydar Erku'tun fişe dâhil edilmesi sebeplerinin bildirilmesi istenmektedir:

Vilayetinizin 19 sayılı fişine sokulu, Gümrük Koruma Genel Komutanlığı İstihbarat Amiri Haydar Erku'tun, Millî Mücadele sıralarında Ayvalık ve Manisa mıntukalarında, Konya'nın Birinci ve İkinci Bozkır İsyanlarında, Konya merkezinde hazırlanmakta olan isyan hareketlerini bastırmak ve isyan elebaşlarından Delibaş'ın ölü olarak yakalanmasında, birçok tanınmış kişilerle çalıştığı ve bu işlerde büyük yararlıklar gösterdiği haber alınmıştır. Kendisinin fişe dâhil edilmesi sebeplerine dair bakanlıkta mevcut onaysız fiş örneğindeki bilgiden başka, bir delil olmadığı ve bu bilginin de her hangi bir ihbar veya şikâyetten başka bir delile istinat etmediği görülmüştür.

Bu hususta yeniden araştırma ve incelemeler yaptırılarak, fişe dâhil edilmesi sebeplerinin esaslı bir biçimde tespitiyle, hakkında elde edilecek belgeye dayalı delillerin ve evvelce ne biçimde fişe dâhil edildiğinin acele bildirilmesini rica ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:38).

Yine aynı mahiyetteki bir yazıyı da Muğla Valiliği'ne göndermiştir. 17 Aralık 1938 gün ve I.G.8/63986 sayılı bu yazıda şu ifadeler yer verilmiştir:

İstihbarat Amiri Haydar'ın hükümet otoritesini hiçe indirdiği hakkındaki delillerin bildirilmesine dair.

Cevap: 9/11/1938 tarih ve kalem 225 sayılı şifreye:

Bodrum İstihbarat Amiri iken, Ankara merkezine alınmış olan, Haydar Erku'tun İlinizde görev yaptığı süre içinde, fenalığına ilişkin verilmiş bir bilgi olmadığı dosyasının incelenmesinden anlaşılmıştır.

Yukarıda tarih ve sayısı yazılı şifrede sözü geçen, hükümet otoritesini hiçe indirmek siyasetini izlediğine ilişkin elde var olan maddî delillerin neden ibaret olduğunun esaslı bir şekilde tespit edilerek, neticenin acele bildirilmesini rica ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:39).

İçişleri Bakanlığı'nın net cevap isteyen yazıları üzerine, Konya Valiliği'nden 21 Aralık 1938 gün ve Emniyet Ş.I 1661 sayılı yazıyla, şu cevap verilmiştir:

17/12/938 gün ve Emniyet Ş.I.G.8.63987 sayılı buyrukları karşılığıdır.

1- Kaçak İstihbarat Amiri Haydar Erku'tun, fişe geçirildiği hakkında Kadınhanı Kaymakamlığı'nın 5/7/926 gün ve 48 sayılı yazısının tasdikli bir örneği ilişiktir.

2- Bu adam uzun süre Urfa'da istihbarat amirliği yapmıştır. Şu anda da aynı vazife ile Muğla'da bulunmaktadır. Durumu hakkında sözü geçen iller ile Ilgın Kaymakamlığı'nca incelemeler yapılmış ve 34 kişi arasında, fişten çıkarılması 29 Aralık 1937 gün ve Emniyet K.I.2848 sayılı yazımızla yüce katınıza arz edilmişti. İstiklal Mahkemesi tutuklularının

fişten çıkarılmaları uygun görülmediğine ilişkin, 18 Şubat 1938 gün ve Emniyet Ş.I.7387 sayılı ile buyruk verilmişti.

3- Haydar Erkut’un İstihbarat Amiri bulunmasına ve şimdiye kadar da şüpheli bir durumu hissedilmemiş olmasına göre fişten silinmesinde bir mahzur görülememektedir. Durum yüksek takdirlerine arz olunur (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:35).

Görüldüğü üzere Konya Valiliği Haydar Erkut konusundaki kararı İçişleri Bakanlığına bırakarak, sorumluluktan da kurtulmak istemektedir. Buna karşılık olarak, Muğla Valiliği ise Haydar Erkut hakkındaki olumsuz kararında ısrarcı davranmıştır. Bütün bu gelişmeler üzerine, Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti (Gümrük ve Tekel Bakanlığı) Gümrük Koruma Genel Komutanlığı tarafından 3 Aralık 1938 gün ve İstihbarat Şube4963 sayılı kişiye özel bir yazı ile İçişleri Bakanlığına Haydar Erkut’la ilgili olarak yapmış oldukları tasarrufu bildirmişlerdir. Yine aynı yazı ile Haydar Erkut konusundaki belirsizliğin giderilmesi istenmiştir. Bu yazının içeriği şu şekildedir:

17/11/1938 tarih ve Emniyet işleri Ş.I.G.8/59463 sayıya karşılıktır:

1- Muğla İli Kaçak İstihbarat Amiri İhtiyat (Yedek) Topçu Yüzbaşısı Haydar Erkut’un, Valinin üst üste müracaatları üzerine, bu ilde faydalı çalışamayacağına karar verilerek, başka bir yerde görev verilmek üzere, Muğla İli’nden alınarak, Ankara’ya merkeze getirilmiştir.

2- Valinin ilk müracaatı: (Haydar Erkut’un Konya’nın Ilgın kazası 15 numaralı fişine kayıtlı ve durumu önemle gözetlenen kimselerden olduğu ve bununla beraber il mıntıkasında kaçakçılık kalmadığından, istihbarat amirliğinin lağvı veyahut adı geçenin başka bir tarafta görevlendirilmesi...) merkezinde idi.

Bu Haydar Erkut; önceleri, Urfa İli Kaçak İstihbarat Amirliğinde 3 sene başarılı bir şekilde çalışmakta iken, bazı kaçakçıları istihbarat bürosunda sorguya çekmesi ve suç ortaklarını ortaya çıkarmak için baskı yaptığı şikâyet edilmesi üzerine, kendisine bu gibi hareketlerin kanunda yeri olmadığı uyarısı yapılmakla birlikte bu görevden alınarak, kendisini deneyimli ve çalışkan gördüğümüz için Muğla İli Kaçak İstihbarat Amirliğine göndermiştik. Görevine başladığı 5 Şubat 1937 tarihinden, 11 Temmuz 1938 tarihine kadar, Vali tarafından Haydar hakkında herhangi bir şikâyette bulunulmadığı gibi, Haydar’ın Bodrum’u merkez yaparak, karşı adalardan gelebilecek kaçakçılık hareketlerine yakından etkin (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:42) olması uygun görülerek, Bodrum’a alınacağı Valiye bildirildiği zaman, kaçakçılık konusunda, il merkezinde bulunmasının daha isabetli ve daha yararlı olacağını cevaplamak suretiyle Haydar’ın çalışmasından memnun olduğunu bildirmiş oluyordu.

Hatta bu memnuniyetinden olacak ki bir gün (Haydar’ın verdiği ifadeye göre) fişe kayıtlı olduğunu yüzüne karşı söylemekle birlikte, Konya İlinden durumu araştırdığını ve bu kaydın hiçbir geçerli temele dayanmadığını ve yaptığı girişimle bu kaydın silinmesi hakkında Dâhiliye Vekâletinden (İçişleri Bakanlığında) Konya Emniyet Amirliği’ne emir verilerek, bilgi istendiğini bildirerek, kaygı duymaksızın çalışmalarını sürdürmesini de tavsiye etmişti.

Haydar daha Urfa’da iken, Urfa Valisi de Haydar’ın fişte kayıtlı olduğunu bildirmiş, Emniyet Umûm Müdürlüğü (Emniyet Genel Müdürlüğü) ile o zaman yapılan yazışma sonucunda, (Haydar’ın asılarak idam edilmiş Kasap Osman’ın maiyetindeki müfrezelerde çalışarak, halka zulüm ve baskı yapmakla tanınan ve gayet atak bir kişiliğe sahip olduğu, rejime her ne kadar sadık görünüyorsa da siyasî fırsat kolladığı) şeklinde fişe kayıt edildiği bildirilmişti.

Yapılan araştırma ve incelemelerde Haydar’ın, Millî Mücadele yıllarında; Ayvalık ve Manisa mıntıklarında Tokat Saylavı (Milletvekili) Hüsnü Konya’nın maiyetinde, şimdiki Hatay’da Komutan Albay Şükrü ile birlikte Millî Müfrezeler Komutanlığı’nda Konya’nın Birinci ve İkinci Bozkır İsyanlarını ve Konya merkezinde hazırlanan (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:43) isyan hareketlerini bastırmakta ve isyan

elebaşlarından Delibaş’ın yakalanıp, başının kestirilmesinde başarılı görevler yerine getirmiş ve cephede maiyetine verilen kuvvetlerle takdire değer işler gördüğü anlaşıldığından, Ilgın kazasının fişine hangi heyetin verdiği karar ile bu şekilde kayıt edildiğinin tespit edilememesi ve Haydar’ın Konya ve çevresinde isyan hareketlerini bastırma yolunda doğal olarak sert ve zorba davranışlarından kırıgın olanlar tarafından, aleyhine böyle bir damganın vurulmuş olmasına hüküm edilerek, bu noktadan görevine devam ettirilmesinde bir sakınca görülmemiştir.

Muğla Valisinin son raporunda, devlet otoritesini kırmaya çalıştığı bildirilmesi üzerine, artık, Muğla ilinde bırakılması uygun görülmemiş ve görevinden alınmıştır.

3- Yıllardan beri kaçak istihbarat teşkilâtında çalışan ve büyük deneyim ve pratik edinen bu kişi hakkında kesin karar verebilmek için, devlet otoritesine karşı ne gibi hareketlerde bulunduğu dair oldukça ayrıntılı ve delillere dayalı bilgilerin, Muğla Valisi’nden ve Ilgın Kazası’nın 15 sayılı fişine hangi tarihte hangi kurulun yazılı kararıyla kayıt edildiğini ve böyle bir kayda Haydar’ın ne gibi şüpheli hareketlerinin sebep olduğu hususlarının Konya Valiliği’nden sorulmasına, yüksek buyruklarını saygılarımla dilerim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:44;45).

Bu yazıdan sonra Muğla Valisi, Haydar Erkut hakkındaki olumsuz görüşünü tekraren, bildirecektir. Bu görüşüne, Muğla Valiliği’nin 8 Kasım 1938 gün ve Kalem 225 sayılı şu yazısını da ekleyecektir:

Çerkez ırkından olup, Ilgın İlçesi’nin 19 sayılı fişine dâhil, Gümrük Koruma Teşkilatı’na bağlı, Bodrum’da İstihbarat Amiri Haydar’la 16 Ağustos 1938 gün ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 41049 sayılı emriyle, 44 sayılı fişe alınan, Bodrum Müdde-i Umûmîsi (Savcısı) Berki’nin el birliği yaparak, halkı okşamak ve kolluk güçlerinin maneviyatını kırarak (morallerini bozarak), kendilerine bağımlı hale getirmek ve hükümet otoritesini hiçe indirmek amaç ve politikasını izledikleri olayların akış biçimi ve hareketlerinden anlaşılmaktadır.

Atılğan ve küstah olan bu iki şahsın durumunu tehlikeli görüyorum. Haydar bugünlerde Güllük’te Sapancalı Baki ile sıkı bağlantı halindedir. Her ikisinin de değiştirilmesi için bugüne kadar, Adalet ve Gümrük ve Tekel Bakanlıklarıyla yaptığım yazışmalar sonuçsuz kalmıştır.

Bu iki şahsın önemli bir konumu olan Bodrum’dan uzaklaştırılmasını çok gerekli görüyorum. Gereğinin yerine getirilmesini bakanlık yüksek katının müsaadelerine arz ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:46).

İçişleri Bakanlığından 5 Nisan 1939 tarihinde, 17231 numara ile Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti’ne (Gümrük ve Tekel Bakanlığı’na) gönderilen bir yazıda Haydar Erkut’la ilgili olarak şu bilgilere yer verilmektedir:

Kaçak İstihbarat Amiri Haydar Erkut’un eskiden beri durum ve hareketleri hükümetin kuşku dolu bakışlarını (şüphelerini) üzerine çektiği ve “Cumhuriyet Çiftliği” adındaki çiftliğin sahibi olup, Millî Harekât sırasındaki olağanüstü durumlar dolayısıyla servet sağlamış ve o sırada milis komutanlığı yapmış olması nedeniyle, bu hareketini bilen saf köylüye karşı, kendisini çok üstün bir durumdaymış gibi göstermesinden ve zorbalık yapmasından dolayı fişe kapsamına alındığı Konya Valiliği’nin yazılı bildiriminden anlaşılmıştır (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:1).

Bu açıklamadan sonra, Haydar Erkut’un kısa bir özetle özgeçmişini ile durumuna dair şu bilgiler verilmektedir:

Haydar Erkut:

Haydar Erkut, İzmir 1311 (1895) doğumludur. Babasının adı Refik’tir. Millî Mücadele sıralarında düşmanlarımızla çarpışmış ve Konya isyanlarını bastırmış olmasından dolayı, yüksek komuta katı tarafından olağanüstü olarak yüzbaşılığa terfi ettirilmiş ve para ve

sözlü ödülleriyle takdir edildiğini ifade etmekte ve bunları belge göstermek suretiyle ispat etmektedir.

Kişisel dosyasındaki bilgilere göre, lise öğrenimine devam ederken, askerî birliklere katılmış ancak, öğrenim düzeyi eksik görüldüğünden, teğmenlikle emekliliğe sevk edilmiş iken, Millî Mücadele’de Konya ve çevresinde asılmış olan “Saçlı” diğer ismiyle, “Kasap” Osman’ın oradaki yapmış olduğu hareketlerine yardımcı olarak, zulüm ve zorbalık yapmış olmasından dolayı Konya vilayetinin takip fişine dâhil edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Vekâletince (Gümrük ve Tekel Bakanlığı’na) Urfa ili kaçak istihbarat amirliğine tayin edilmiş ve daha sonra memuriyeti Muğla İline gönderilmiştir.

Muğla İlinde alınan 8/11/938 tarihli ve kalem 225 sayılı bir şifrede: Haydar’ın, Bodrum Müdde-i Umûmîsi (Bodrum Savcısı) Berki Baran ile birlikte, halkla yüzgöz olmak ve kolluk güçlerinin maneviyatını kırarak kendilerine bağlamak ve hükümet otoritesini hiçe indirmek gaye ve siyasetini takip ettiğinden dolayı, memuriyetinin başka bir ile nakli Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinden (Gümrük ve Tekel Bakanlığı’ndan) rica edildiği halde karşılık verilmediği bildirilmiştir.

Bu durum Bakanlığımızca da adı geçen Bakanlığa arz edilmiş, alınan karşılığa: Haydar’ın çok çalışkan bir memur olduğu ve değişmesini gerektirir bir hali görülmediği ve Millî Mücadele’de vatan uğrunda çalışmış bir kişi olduğu bildirilmesi üzerine, fişe geçirilmesi sebepleriyle, hükümet otoritesini hiçe indirmek ve kolluk kuvvetlerinin maneviyatını kırmak siyasetini takip ettiği hakkındaki bilgilerin incelenmesi Konya ve Muğla Valilikleri’ne yazılmıştı (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:2).

Konya ilinden alınan karşılığa: Öteden beri durum ve hareketleri hükümetin kuşku dolu bakışlarını üzerine çekmiş olan ve Cumhuriyet Çiftliğini işleten Haydar’ın Millî Harekât sırasındaki olağanüstü durumlar dolayısıyla servet sağlamış ve o sırada milis komutanlığı yapmış olması nedeniyle, bu hareketini bilen saf köylüye karşı, kendisini çok üstün bir durumdaymış gibi göstermesinden ve zorbalık yapmasından dolayı fişe geçirildiği bildirilmiştir.

Muğla Valiliği’nden alınan karşılığa da: Haydar tarafından karısına tecavüz edilen odacı Ali’nin müracaatı üzerine, soruşturmaya başlandığı sırada müddei umumi (savcı) Berki Baran ile söz birliği ederek, soruşturmayı durdurmaya başardığını ve bölgede çalıştığı müddetçe sempati uyandırmamış; aksine kültüre aykırı hareketler gösterdiği bildirilmiştir (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:3).

Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, İçişleri Bakanlığı gelen şikâyetler üzerine, Haydar Erkut’un takip fişine dâhil edildiğini ifade etmekte, ancak Millî savaştaki hizmetleri de dikkate alındığında bu durumun ilgili valiliklerce tekrar soruşturulmasını emretmektedir

Aslında bu yönde gelen ihbarlardan muhatap kişilerin zarar görmemesi için soruşturmayı yürüten kişiler ve kurumlar sürekli olarak ikaz edilmektedir. İhbardaki belirtilen hususların tüm yönleriyle özellikle de güvenlik boyutuyla yeterince incelenmeden karar verilmemesi istenmektedir. Bu araştırmalar sırasında yeri geldiğinde ilgili kişinin çalıştığı veya en çok birlikte olduğu, onu tanıyan kişilerin görüşlerine müracaat edilmektedir. Bu görüşlerde, Haydar Erkut örneğinde olduğu gibi, mağduriyetin giderilmesi yönünde ifadeler içeren değerlendirmelere de rastlanmaktadır.

İşte bu kapsamda güzel bir örnek olması açısından, Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti (Gümrük ve Tekel Bakanlığı) Gümrük Koruma Genel Komutanlığı tarafından 23 Ocak 1939 tarihinde, u.110 sayı numarası ile 3 Aralık 1938 tarihli ve 4963 sayıya ek olarak, Dâhiliye Vekilliği’ne (İçişleri Bakanlığı’na) gönderilen yazıyı gösterebiliriz.

Gizli ve kişiye özel bu yazıda; Haydar Erkut’un Millî savaştaki hizmetlerine dair biyografi örneğini içeren bilgilendirme yapılmıştır. Bu bilgilendirmede, Haydar Erkut’a sahip çıkılmış ve O’nun uğramış olduğu bu haksız uygulamadan bir an önce kurtarılması istenmiştir. Bir yerde O’na yüklenen suçlara da itiraz niteliğinde olan bu kısa safahatında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yakından ve uzaktan tanıyanlar arasında, ayrıca yapılan gizli incelemelerde; kendisinin Çerkezlikle herhangi bir ilgisi olmadığı ve İzmir’de doğan Haydar’ın tip, lehçe diğer özellikleri açısından da bir Türk çocuğundan başka bir şey olamayacağı sonucuna varılmıştır. Haydar’a Çerkezlik yakıştırması, Millî Savaşta, bir zamanlar moda olan silah kuşanma biçiminin, Çerkez giyinişine benzerliğini, Haydar’ın da herkes gibi taklit etmiş olmasından kaynaklandığı, bu soruşturma sırasında tespit edilmiştir. Bundan dolayı sırf şekille ilgili bir durumdan böyle bir hüküm çıkarmak mümkün olmayacağı gibi, şahsına Çerkezlik isnat edilen bu kişinin, Çerkezler aleyhindeki duygularına ve Çerkez Ethem’in bizzat takip ve tepeleme harekâtına katıldığı bilgisi elde edildikten sonra, bu yakıştırmanın asıl ve esastan uzak olduğu kanaatine varılmıştır. Türk karakterinin ayırıcı bir işareti olan (enerji)nin, Haydar’a yakıştırılmasında bir çeşit olumsuz anlama gelebilecek (cüretkârlık)la nitelendirilmesi, tamamen aykırı ve kindarca bir duyguya dayalı hükümdür (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:8).

İlgili kazasının (15) sayılı fişine girmesine de bu gibi kötü niyetli düşüncelerin neden olduğu tahmin edilebilir.

Millî Mücadele’de samimi hizmetlerini etrafla izah eylediğim Haydar, Kasap Osman’ın maiyetinde de bulunmadığı güvencesini vermektedir. Hatta İstiklal Mücadelesi’nde Afyon’daki Süvari Kolordusu’nun³ emrinde bulunurken, o mıntıkada bir müfrezeye komutanlık yapan Kasap Osman’ın bazı keyfi ve kanun dışı emir ve müdahalelerine göz yummadığı için, bu zorba ve oldukça kibirli adamın tehdit ve takibine maruz kaldığını belirtmiştir. Yaşanan bu durumu, Kolordu Komutanı’na (şimdiki Birinci Ordu Müfettişi) durumu bildirerek, onun koruma ve kendisini sahiplenmesiyle, Kasap Osman’ın baskısından kurtulabildiğini açıklamıştır.

Gerek bu olayın gerekse kendi hakkındaki her türlü açıklamanın Orgeneral Altay’dan araştırılıp soruşturulmasının mümkün olabileceğini ifade etmesi üzerine, yapılan soruşturma ve inceleme, Haydar’ın bu ifadelerini doğrular bir nitelikte çıkmıştır.

Belirli bir hadiseye olaya dayanarak kimlerin görüş ve raporlarıyla fişe dâhil edildiği tespit edilmediği takdirde, her gittiği yeni görevinde kendisini peşi sıra izleyen ve sıkıntı doğuran, bu fiş lekesinden Millî Savaşta ve son yıllarda, Muhafaza Teşkilatında iyi hizmetler görmüş yurtsever bu memleket evladının bir an evvel kurtarılmasını bakanlığımıza da sonuçtan bilgi verilmesini yüksek müsaadelerine saygılarımla arz ederim (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:9).

II- Haydar Erkut’un Millî Mücadele’deki Hizmetlerine İlişkin Savunma Raporu

Haydar Erkut, kendisinin fiş uygulanmasına dâhil edilmesine itiraz etmiş, kendisine yöneltilen tüm suçlamaları bütünüyle ve kesin bir dille reddetmiştir. Kendisini savunmak amacıyla hazırlanmış olduğu, dokuz maddeden oluşan bir raporda özellikle, Birinci ve İkinci Bozkır İsyanları açısından çok değerli bilgiler vermiştir. Bu isyanların bastırılmasındaki üstlenmiş olduğu görevleri çok akıcı bir ifade ile anlatmıştır.

Kendisinin fişe dâhil edilmesinde gerekçe olarak gösterilen suçlamaların aksine, Millî Mücadele’nin o karanlık ve karışık günlerinde, Konya İsyancı döneminde çok başarılı hizmetler gördüğünü, bu durumu o günleri yaşayan şahitleriyle kolaylıkla ispatlayabileceğini ifade etmiştir. Böylelikle, kendisine yöneltilen bu suçlamaların ne kadar boş olduğunu savunmuştur.

Kendisiyle uğraşanların ve bu suçlamaları yapanların özellikle Konya İsyancı’nın bastırılmasından sonra, yakaladığı veya yakalanmasına yardımcı olduğu kişiler olduğunu ifade etmiştir. Bu kişilerin kendisinden intikam alma amacıyla, dönemin yöneticilerine; ‘şahsını kötü ve rejim düşmanı gibi tanıtmaya’ amaçlı asılsız suçlamalar içeren ihbarlar gönderdiklerini söylemiştir. Kendisine yöneltilen bu suçlamalar dışında başka herhangi bir delil de olmadığını belirterek, kendisine yapılan bu muamelenin tamamıyla yersiz ve hukuksuz olduğunu savunmuştur.

³ Millî Mücadele’de Süvariler hakkında detaylı bilgi için bkz.; Rıdvan Bal; *Türk Süvari Tarihi*, Savaş Kitabevi, Ankara, 2013, ss.119-153.

Rapor bir anlamda, Millî Mücadele’de üstün başarılar gösteren bir kahramanın, uğramış olduğu haksız uygulama karşısında, dönemin yetkililerine “yanlış yapıyorsunuz”, bu “yanlışlıktan vazgeçin” uyarısı niteliğindedir.

Raporda ifade edilen bilgiler, sadeleştirilmiş haliyle şu şekildedir:

1- 1919 yılı altıncı ayında Doğu Ordusu’ndan gelerek, Bandırma’ya geçtiğim zaman, Yunan kuvvetleri Manisa’yı işgal etmişlerdi. İlerde işgali durdurmak üzere, Akhisar’da şu anda Tokat Milletvekili bulunan Binbaşı Hüsni (Konay)⁴ kumandasında millî teşkilat başlamıştı. Bu teşkilatta görev almak üzere, Yüzbaşı Şükrü (Hatay Türk Birlikleri Komutanı Kurmay Albay) ile birlikte Akhisar’a hareket ettik⁵.

Bir müddet merkezde görev yaptıktan sonra Marmaracık, Paşaköy, Yayaköy Müfrezesi Komutanlıklarını üstlenerek, işgal kuvvetlerine karşı bir Türk çocuğundan beklenen vatanî görevi yerine getirdim. Bu tarihte Sayın Başvekil Celal Bayar da Millî Alay Komutanıydı. İzmir Milletvekili Osmanzâde Hamdi de Müdafaa-yı Hukuk’un etkin ve kahraman üyesi bulunuyordu. Buradaki hizmetlerimin yakın şahidi Osmanzâde Hamdi⁶, Tokat Milletvekili Hüsni ve Hatay Komutanı Albay Şükrü’dür.

2- Mıntıka Komutanı Tokat Milletvekili Hüsni (KONAY) görülen lüzum üzerine, Konya Havalisi Kuvva-yı Milliye Komutanlığına atandıktan sonra Konya Heyet-i Merkeziyesi’nin daveti üzerine bendeniz de 1920 yılı Ocak ayında Konya’ya giderek, Merkez Kuvva-yı Milliye komutanlığını üstüme aldım. Konya İtalyanların işgali altındaydı.

Konya’da oldukça yoğun Millî Mücadele karşıtları (Zeynelabidin Hoca taraftarları) işgal kuvvetleriyle işbirliği yapmış ve İstanbul’dan aldıkları direktiflerle Birinci Bozkır İsyanı’nı⁷ çıkarmışlardır. Üzerlerine gönderilen takip kuvvetleriyle, isyan bastırılmış ise de bu olayı izleyen süreçte; Konya’nın da içinde bulunduğu daha kapsamlı ikinci isyanı⁸ çıkarmak kararını almışlardır. Millî Mücadele karşıtları tarafından verilen bu karar, zamanında haber alındığından 12nci Kolordu Komutanı Albay Fahrettin (Birinci Ordu Müfettişi Orgeneral Fahrettin Altay) başkanlığında Heyet-i Merkeziye’de yapılan önemli toplantı sonucunda, isyanı düzenleyenlerin hemen yakalanması emredilmiştir. Komutanın verdiği emirle, isyanı

⁴Hüseyin Hüsni Konay; 1878 Konya Doğumludur. Harp Okulu mezunudur. Almanca, Bulgarca, Fransızca bilmektedir. Askerlik hayatı boyunca birçok görevlerde bulunmuştur. Millî Mücadele yıllarında, İstanbul Örfî Divân-ı Harbi Soruşturma Kurulu Başkanlığı ve Riyâziye - Konya Havalisi Kuvvâ-yı Milliye Komutanlığı yapmıştır. Yarbay rütbesi ile askerlikten ayrıldıktan sonra; I. Dönem Mersin Milletvekili (Milletvekilliği onaylanmamıştır: 27.10.1920), III. Dönem Konya, IV. ve V. Dönem Tokat Milletvekilliği yapmıştır. 09 Eylül 1954 tarihinde vefat etmiştir. Bu konuda bkz.; <https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=6295>.

⁵ İsmet Görgülü; *10 Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, Türk Tarih kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.248’de (Haziran-Temmuz 1919’da Yunan ilerlemesine karşı çarpışan kuvvetler ve komutanları çizelgesinde, Akhisar Mıntıka Komutanı olarak Bnb. Hüsni ve Milli Tabur Komutanı Yzb. Şükrü (Org. KANATLI) isimleri geçmektedir. Haydar Erkut’un vermiş olduğu bilgilerle örtüşmektedir.

⁶Osmanzade Hamdi Aksoy; 1883 yılında İzmir’de doğmuştur. İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi mezunudur. Hak, Tasvir-i Efkâr ve Yenigün Gazetelerinde yazarlık ve yazı işleri müdürlüğü yapmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Çatalca Sorumlu Kâtipliği’ni yapmıştır. Daha sonrasında ise; TBMM. I. Dönem Ertuğrul, II. (Ara Seçim), III., IV. ve V. Dönem İzmir Milletvekilliği yapmıştır. İstiklal Madalyası sahibidir 27 Mayıs 1961 tarihinde vefat etmiştir. Bu konuda bkz.; https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamdi_Aksoy.

⁷Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı; *Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964, ss.9-13; Mehmet Avanas; *Millî Mücadele’de Konya*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, ss.101-103; Taha Niyazi Karaca; “Millî Mücadele’de Bozkır İsyanları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 16 Yıl: 2004/1, ss.175-179; Sevgi Bayat ; “Bozkır Ayaklanmasının Konya Milli Mücadelesine Etkisi” *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2016 ss.455-457; Ali Acar, -Habib Aydın; “Bozkır Ayaklanmasında Meşruiyet ve Otorite” *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2016, ss.445-449.

⁸ İkinci Bozkır Ayaklanması, 20 Ekim-4 Kasım 1919 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; *Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, ss.13-17; Mehmet Avanas; *Millî Mücadele’de Konya*, ss.103-119.

düzenleyenlerin elebaşlarını gece evlerine baskın yaparak, kendi elimle yakalayıp, Ebuziya Köşkü’ne hapsettim ve gözaltında tutulmaları sorumluluğunu üstlendim.

Bu tutuklama dolayısıyla yine serbest kalan âsilerin bir baskın yapmaları ihtimaline karşı kuvvetli bulunmak üzere, Konya’da bulunan Birinci Dünya Savaşı göçmenlerinden ve Doğu İlleri halkından gönüllü müfrezeler kurup, bunları silahlandırarak emrim altına aldım (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:10).

3- Alaşehir, Salihli’nin düşmesi üzerine kolordu komutanı emriyle Konya hapishanesinden aldığım mahkûmları müfrezeme ilave etmek suretiyle, Konya Gönüllü Müfrezesi’ni oluşturarak, Uşak Cephesi’ne hareket ettim. 23. Tümen Komutanı Albay Aşır (Tümgeneral Atlı) karargâhıyla İnay İstasyonu’ndaydı. Müfrezemle emirlerine girdim ve Elvanlar hattında bulunan Yunan kuvvetleri karşısında Türk Ordusu ileri hattını kurarak yaptığım taarruz ve baskınlarda komutanlarımın yüksek takdirlerini kazandım.

Temmuz 1920 ayı içerisinde büyük kurtarıcı Atatürk; refakatlerinde Genelkurmay Başkanı Sayın Mareşal Fevzi Çakmak, Kolordu Kumandanı Fahrettin (şu anda Orgeneral Fahrettin Altay) ve birçok milletvekilleri olduğu halde İnay İstasyonu’na teşrif buyurdular⁹. Kolordu Komutanı tarafından büyük kurtarıcı Atatürk’e takdim edildim. Takdim şekline oldukça duyulan Ulu Önder kıymetli elleriyle yüzümü okşamak suretiyle taltif buyurdular ve ileri hat komutanı kimliği ile düşmanın herhangi bir zamanda yapacağı ileri hareketi karşısında hareket şeklimin ne olacağı hakkındaki kıymetli ve yüksek sorgularına başarıyla cevap verdiğimden dolayı, ikinci defa yine övgüye layık oldum. Bu büyük yakınlık ve sevginin ispatı olmak üzere, hiçbir talebim olmadığı halde bir hafta izinli olarak ve büyük kurtarıcının treniyle Konya’ya getirildim.

Eşme ve Alaşehir halkıyla daha önce yaptığım gizli temas ve anlaşmalarla hazırladığım baskın taarruzunu yapmak istediğim bir zamanda izinli olarak gitmemin doğru olmayacağını Sayın Kolordu Komutanı’na (12. Kolordu Komutanı Albay Fahrettin) arz ederken o zaman Konya Milletvekili olup şu anda ise, Trabzon Valisi bulunan Bay Refik¹⁰ de işitiyordu. Sayın Kolordu Komutanı kararımın isabetli olduğunu, Atatürk’ün geri dönüşünden sonra kendileri de bulunmak üzere, bu taarruzu birlikte yapmak için ertelenmesinde sakınca olmadığını emrettiler. Bu konuşmanın şahidi olan Konya Milletvekili Refik, İnay’dan trenle Uşak’a hareketimizde bu kararımı Genelkurmay Başkanı Sayın Mareşal’e arz etmek üzere bendenizi yüksek şahsiyetin kompartımanlarına götürerek

⁹ Atatürk Konya’ya birçok defa ziyaret yapmıştır. İstanbul ve İzmir’den sonra en çok Konya’yı ziyaret etmiştir. Atatürk Millî Mücadele’nin başlangıcından ölümüne kadar geçen süre içinde Konya’yı planlı olarak 12 defa ziyaret etmiş ve bu ziyaretlerinde toplam 33 gününü Konya’da geçirmiştir. Bu ziyaretlerinden ilki; 3 Ağustos 1920-5 Ağustos 1920 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bu tarihten önce bir ziyareti bulunmamaktadır. Haydar Erku’tun burada Temmuz olarak bahsetmesi yanlış hatırlamadan kaynaklanmaktadır. Çünkü 1 Nisan 1922-4 Nisan 1922 tarihleri arasında da ikinci kez Konya’yı ziyaret etmişlerdir. Bu iki tarih arasında herhangi bir ziyareti bulunmamaktadır. En son ziyaretini ise 13. defa olarak, 20 Kasım 1937 (20 Kasım 1937-20 Kasım 1937) tarihinde günü birlik olarak gerçekleşmiştir. Bir Doğu Anadolu gezisinin dönüşünde, 19 Kasım 1937 günü Adana ve Mersin’e uğradıktan sonra, Konya’ya uğramış, 20 Kasım 1937 günü saat: 5.20’de 20 dakika kadar, Vali Cemal Bardakçı ve beraberindeki heyetle ayakta görüşmeler yapmıştır. Bu kısa süreli ziyareti de sayarsak 13 defa gelmiştir diyebiliriz. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Osman Akandere; “Atatürk’ün Konya’yı Ziyaretleri ve İlk Ziyareti İle İlgili Gözlemler”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XIV, Sayı:40 (Mart 1998) s.147; Mehmet Önder; *Atatürk Konya’da*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, ss.4-7; Mehmet Önder; *Atatürk’ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975, ss.243-244.

¹⁰ Refik Koraltan; 1890’da Divriği’de doğmuştur. 1914 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirerek devlet hizmetine başlamıştır. Sıvıcılık, emniyet müdürlüğü yapmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda Konya’da bir süre Kuvayı Milliye içinde çalışmış, o sırada birinci TBMM’ne Konya Milletvekili seçilmiştir. 1935 yılına kadar kesintisiz olarak milletvekilliği yapmıştır. 1935 yılından sonra ise; Çorum (1935), Trabzon (21.07.1938 - 13.05.1939), Bursa (1939-1942) valiliklerini yapmıştır. Daha sonrasında milletvekili seçilmiştir. 1946 yılında kurulan Demokrat Parti’nin dört kurucusundan birisidir. Bu partinin milletvekili olarak 22 Mayıs 1950’de TBMM başkanlığına seçilmiş ve 27 Mayıs 1960’a kadar bu görevde kalmıştır. 27 Mayıs 1960 Harekâtından sonra yargılanıp mahkûm olan Refik Koraltan, bir süre geçince aftan yararlanmış, ancak siyaset hayatından çekilmiştir. 17 Haziran 1974’te vefat etmiştir.

Bkz.; <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?kim=refikkoraltan>; <http://trabzon.gov.tr/>.

takdim etti, aynı kararı Sayın Mareşal’e de arz ettim. Cevaben (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:11) (sizler mevcut iken bu vatan ölmeyecektir, çok memnun oldum, gittiğinizde üstün gelecek, başarısızınız çocuğum) hitabıyla taltif buyurdular.

İzin dönüşümde Afyonkarahisar’da Sayın Kolordu Komutanını ziyaret ederek, görevimin başına gideceğimi ve emirlerini almaya geldiğimi arz ettim. 23 ve 57. Tümenler arasındaki hatlarda açıklıklar bulunduğunu ve buradan düşmanın yapacağı herhangi bir ileri harekâta engel olmak ve bu açığı kapamak ve Kolordu emrinde bulunmak üzere, “Çal Müfrezesi” ismiyle Çal’a hareket etmem için daha önce 23. Tümen Komutanlığı’na yazılan emrin bir suretini alarak, Uşak’a geldim. Tümen Komutanı General Aşır’ın rahatsızlığı nedeniyle, yerine atanan Kurmay Yarbay İzzettin Bey (Orgeneral İzzettin ÇALIŞLAR) teşrif ettiklerinden kendilerini ziyaretle, hareketim hakkında emri alarak İnay’daki müfrezemi alıp yeni görev mıntıkam olan Çal’a hareket ettim.

Çal’da çok kısa bir zaman kalarak düşmanın Ağustos sonlarında Uşak istikametine yaptığı taarruz dolayısıyla, sağ gerisine etkin olmak üzere Topçu Yarbay Sabri (Askerî Yargıtay üyeliğinden emekliye sevk edilen Tümgeneral Sabri) emrinde Karahallı köyüne gelen Tümene katılarak, Ulubeyli Nahiyesi istikametinde yürüyüşle, müfrezemden ayırdığım bir kuvvetle Uşak’a yaptığım baskında düşman tarafından Uşak’ın işgal edilmiş olduğu anlaşılması üzerine, Sivaslı nahiyesi istikametiyle Burgaz dağlarından Sandıklı’ya çekildik.

Çünkü Uşak’ın işgali üzerine kuvvetlerimiz Banaz İslam Köyü hattına çekilmişlerdi. Sandıklı’ya geldiğimiz ikinci günü Kolordu Komutanı Albay Fahrettin (Orgeneral Fahrettin ALTAY) beraberinde Afyon Mutasarrıfı Sezai olduğu halde Sandıklı’ya gelerek, Sandıklı halkının olumsuz yöndeki kanaatlerinin önüne geçmek için gerekli emirleri verdiler. Burada en önemli görev şahsıma bırakılmıştı. Bu görevi başarıyla yerine getirdim. Bütün ihtiyaçlarımızı Sandıklı’dan sağladıktan sonra, Ahat Köyü Müfrezesi olarak hareket ettim. Bu mıntıkada bulunurken Kolordu emriyle tekrar hareketlerinde bağımsız bir vaziyete geçirilerek, Murat dağı geçitlerini kapama emrini aldım.

Geçiler Köyü mıntıkasında bulunduğum sırada Eylül 336 (1920) ayı içinde Dumlupınar’ın doğusunda ve 23. Tümen’in karargâhı olan, Çiftlik Köyü’nde bir buçuk saat mesafedeki Sinice Köyü’ne Anzavur Kuvvetleri olduklarını söylemek suretiyle (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:12) Kütahya jandarma subayı ve tümen istihkâm subayı ve eratinın oturdukları köy odasına gece yapılan ateş baskınında istihkâm subayının yaralanması ve bir erin ölmesiyle sonuçlanan bu olayın faillerini yakalamak üzere, olaydan dört gün sonra Kolordu Kumandanlığı’ndan aldığım emirle bunların, ölü veya diri ele geçirilmeleri için görevlendirildim.

Olayı izleyen süreçte, görevlendirilen diğer müfrezeler komutanları adı geçen köye gelerek, failerin bilinmeyen bir yöne doğru gittiklerine ilişkin Sinice köyü ihtiyarlar kurulundan aldıkları belge ile takip görevlerini sonlandırmışlardır. Olayın geçtiği köye müfrezemle geldim. Geceyi gizli soruşturma ile geçirdim.

Bu olayı gerçekleştirenlerin Anzavur kuvvetlerinden olmayıp, Kütahya Millî Alayı’ndan firar eden efrattan oldukları ve jandarma subayının firarileri toplatmak için ihtiyarlar kurulu üzerinde yaptığı baskıdan kurtulmak ve firarileri teslim etmemek gayesiyle, köy ihtiyar kurulunun tertibiyle o civar köy firarileri toplanarak, bu baskını yaptıklarını tespit ile köy ihtiyar kurulundan ilişkisi olanlarla olayı gerçekleştirenler buldukları köylerden yakalayarak, Anzavur kuvvetleri söylentisiyle tümen içerisinde ortaya çıkan maneviyat bozukluğunu düzeltmek için bu azınlardan; beşini ölü, altısını diri ve bütün silah ve hayvanlarıyla yakalayarak, karıları da dâhil olmak üzere, tümen önünden geçirmek suretiyle Afyon’a Kolordu Komutanlığı emrine sevk ettim.

4- 4 Ekim 1336 (1920)’da Kolordu Komutanlığı’ndan aldığım emirle, Dumlupınar’da hazırlanan trenle hemen müfrezemle Afyon’a hareketim emrediliyordu. Büyük Urzak¹¹ köyünde bulunan 23. Tümen Komutanına veda için gittiğimde, Konyalıların isyan ettiğini ve bu isyanı bastırmak için gönderileceğimi öğrendim. Hemen hareketle Afyon’a

¹¹ Burada bahsedilen Köyün, “Büyükoturak Köyü” olduğu değerlendirilmektedir.

geldiğimizde, Kolordu Komutanı istasyonda karşıladı. Durumu anlattı. Konuşmasının bir yerinde şu tavsiyede bulundu: “Haydar Konya İsyanı’nı¹² bastırmaya gidiyorsun. Müfreze efradının çoğu Konyalıdır. Belki hemşerilerine karşı tepeleme görevini yapmazlar. İstersen karargâh bölüğünü al, müfrezeyi burada bırak”.

Uzun zaman beraber çalıştığım müfreze (silik) hareketlerinde vatanî görevlerine karşı zaaf eseri görmediğimden, müfrezemle gitmeme izin vermelerini Kolordu Komutanından istirham ettim. Uygun gördüler. Diğer hazırlanan müfrezelerle birlikte Baytar (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:13) Binbaşı Sadettin (Millî Müdafaa Vekâleti Baytar Dairesi Başkanlığından emekli olan Tümgeneral Sadettin)¹³ emrinde hareketle, meydan istasyonundan itibaren, asilerle temas ederek, Pınarbaşı İstasyonu’na varışımız günü akşamı ikinci trenle gelen ve bu isyanı bastırmada Genel Komutanlık görevini üstlenmiş olan, Kurmay Binbaşı Derviş (Ölü Korgeneral müsteşar Derviş) komutasında Konya’ya girdik.

İsyanı bastırma harekâtında gösterdiğim başarı ve hızlı hareketlerimi takdir buyuran, Sayın Komutanım Derviş, müfrezeme “Yıldırım” ismini verdi. Konya, Bozkır, Karaman tepelerinde General Derviş emrinde çalıştım. “Bozkır Harp Divanı Soruşturma Başkanlığı” görevinde bulundum. Karaman’a varışımızda, Güney Cephesi Komutanlığı emriyle yalnız Yıldırım Müfrezesi bırakılarak, diğer müfrezelerin görevlerine son verilerek terhis edilmişlerdi.

Müfrezemin terhis edilmemesi keyfiyeti, büyük kurtarıcının gösterdiği yolda dürüst karakterle hareketimin bir delilidir. Bir müddet Karaman’da kaldıktan sonra, Demirci Efe isyan hareketinin bastırılmasından dönen Güney Cephesi Komutanı General Refet, Derviş Bey’i Etem’in isyanını bastırmak için istemiş ve adı geçen hareketinden bir müddet sonra, Küçükköy İstasyonu’nda şahsıma çekilen bir emriyle, bastırma harekâtına katılmak üzere hazırlanan özel trenle hemen hareket etmem emredilmiş olduğundan, vakit geçirmeden hareketle, Küçükköy İstasyonu’nda Ordu kuvvetlerine katıldım.

Alanyurt çarpışmalarından itibaren, Gördes’e kadar birçok silahlı çatışmalara katıldım. Özellikle Afşar çarpışmasında müfrezemde ve ihtiyatta tek bir mermi kalmayınca kadar, Ethem kuvvetleriyle yalnız çarpıştım. Bu durumu çarpışma alanına hâkim sırtlardan gözetleyen Ordu Komutanı General Refet (İstanbul Milletvekili, Emekli General) çarpışma bittikten sonra, bulunduğum yere gelerek, “bugün çok şerefli ve kahramanca bir çarpışma seyrettirdin, teşekkür ederim” diye iltifat ettiği sırada, atından inen, Sayın ölü kahraman komutanım General Derviş gözlerimden öpmek suretiyle onurlandırmıştı.

Bu durumun, bugün hayattaki şahitleri Milletvekili General Refet ve General Derviş’in Yaveri olup, şu anda Belediyeler Bankası Yönetim Kurulu Üyesi Nusret’tir. Bu harekâtın sonunda, Simav’a döndük. Kütahya’ya gelen Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Güney Ordusu Komutanı General Refet, Sayın ölü General Derviş’i makine başına istediler (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:14).

Yanlarında bulunduğum için yaver dâhil olduğu halde beraberce telgrafhaneye gittik. Güney Cephesi Komutanı şöyle bir emir yazdılar: Son Harekâta, fedakârlığı görülen subaylar değişik biçimde ödüllendirilecektir. Ödül derecesi aşağıdaki gibidir: Olağanüstü terfi, takdirname ve para ödülü, bunlardan Teğmen Haydar ile Teğmen Rıdvan’ı (Ankara İslah Encümeni Hayvan Reviri memuru Rıdvan) ben terfi ettireceğim. Yüce şahsınızca başkaca terfi ve taltif edilecekler varsa, isimlerinin hemen bildirilmesi. Bu harekâta olağanüstü terfi ederek, yüzbaşı oldum. Ayrıca, General Derviş tarafından, 40 İngiliz lirasıyla ödüllendirildim.

¹² Konya Ayaklanması 2 Ekim-15 Kasım 1920 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; *Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, ss.118-132; ; Mehmet Avanas; *Millî Mücadele’de Konya*, ss.119-149; Çağlar Kırçak; *Meşrutiyetten Günümüze Gericilik (1876-1950) Birinci Kitap*, Bilar Yayınları, Ankara, 1989, ss. 174-176.

¹³ İsmet Görgülü; *10 Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, s.309’da Binbaşı Saadettin 12 . Kolordu Müfrezesi Komutanı olarak geçmektedir.

5- Alanyurt’a geri dönüşümüzde, müfrezemi aynen Birinci Süvari Alayı Üçüncü Bölüğü numarası verilerek, süvari grubuna kattılar. Bende Konya’ya izinli olarak gittim. Orada 10 Mart 1337 (1921)’de evlendim. Düğünümde, Sayın komutanım General Derviş, bütün tümen karargâh subayları ile katılma inceliğini gösterdiler ve iznimi iki ay daha uzattılar.

6- Düşmanın Birinci Afyon Taarruzu dolayısıyla, iznimi kullanmayarak, cepheye gitmek üzere Akşehir’e geldim. Buraya gelişimi haber alan 12. Kolordu Komutanı Albay Fahrettin (Orgeneral Fahrettin ALTAY) Akşehir Askerlik Şube Başkanlığına verdiği emirle Çay’a hareket etmemi istemişti. Tümenime gitmeme imkân olmadığından, emirlerini almak üzere Çay’a gittim.

Yardımcı süvarilerinden oluşturduğum, bir müfreze ile Kolordu emrinde çalıştım. Düşmanın Çay ve İsaklı istikametine taarruza başlaması üzerine, artçı tümeni ilerisinde, ne olup bittiğini öğrenmek amacıyla keşif görevimi yaparken, Çay İstasyonu’ndan gelen düşman kuvveti ile cepheden gelen düşman tümeni arasında kalarak, geriye çekilme imkânını bulamayınca, zorunlu olarak, esaret durumundan kurtulmak için Sultan Dağları’na yönümü çevirerek, Yalvaç’a çekildim.

Kolordu artçı tümeninden aldığı raporla bizi esir olmuş kabul etmişti. Salimen ve kayıp vermeden Yalvaç’a geldiğimizi telgrafla Akşehir’de Kolordu Komutanlığına arz ettim. Aldığım emir “çok teşekkür ederim Akşehir’e hareket et ve istirahat et”. Yalvaç’ta ihtiyaçlarımızı sağlamak üzere kaldığımız günün akşamı, ikinci aldığım emirde “düşman geri çekilmiştir (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:15). Gittiğim yoldan Çay’a geliniz”. Tekrar Sultan Dağları’ndan Çay’a gittim. Kolordu karargâhının Çobanlar’da olduğunu öğrendim. Çobanlar’a ulaştığımda, Kolordu Komutanı’nı 23, 41, 57. Tümen Komutanlarıyla istasyon binasında dinlenip, çay içerlerken buldum. Sayın Komutanım General Fahrettin sofrasına almak suretiyle beni onurlandırdılar.

Bir süre dinlendikten sonra, akşamüzeri müfrezemle birlikte, Kozluca sırtlarından düşman tümen karargâhı olan Sipsin Köyü’ne baskın yapmam emredildi. Bu görevi yerine getirmek için Kozluca sırtlarına çıktığım zaman, düşmanın yol kolunda Afyon’a doğru yürümekte ve Afyon’un İzmir istasyonundan da kaçışını ispatlayan birkaç yangın belirtileri gördüm. Düşmanın bu harekâtından geri çekildiğini anlayarak, Kolordu’ya raporumu yazmakla beraber, çekilen düşmanla bağlantıyı koparmamak üzere, hemen ileriye atıldım. Ertesi günü düşmanın Bal Mahmut, Ayvalıköy’e kadar takip ederek, durumunu tespit ile Kolorduyu bilgilendirdim. Düşmanın geri çekiliş muharebelerinde bulunduktan sonra, böbreklerimden hastalanarak tedavi için Konya’ya geldim. Tedavim sırasında, Batı Anadolu Menzil Müfettişi Kurmay Albay Kazım (Trakya Müfettiş-i Umûmisi, General Kazım Dirik) emriyle, Süvari Alay Komutanlığı’na tayin edildim. Ordunun süvari ihtiyacını, kısa zamanda oluşturduğum alaylarla tamamlama başarısını gösterdim. Geceli gündüzlü bu çalışmalarımın dolayısı ile General Dirik’in sözlü övgülerine ulaştım.

7- Piribeyli hattından, Konya mıntikasına geçme başarısını gösteren asilerden Delibaşı ve avanesinin ikinci kez tepelenmesi¹⁴ amacıyla, oluşturduğum bir askeri müfreze ile ve General Dirik’in emriyle görevlendirildim. Çok tehlikeli bir zamanda, isyan tohumlarını yaymak üzere, daha önceki ayrılıkçı hareketlerinden dolayı henüz dinginliğe kavuşmamış olan isyan mıntikasına girmeye muvaffak olan Delibaş’ın ve avanesinin takibi çok önemli olduğundan Batı Cephesi Komutanlığı’ndan takibe kimin görevlendirildiği, Batı Anadolu Menzil Müfettişliğinden sorulmuştu. Müfettişlikçe verilen cevapta; (orduda takipçiliği ile ün kazanan Yüzbaşı Haydar’ı görevlendirdim) şeklinde cevap verilmişti. Genelkurmay Adli Müşaviri Albay Münir bu olaya şahittir. Karaman’a kadar gittim, Delibaş’ın en azılı arkadaşlarından olan, Karaman’ın Pınarbaşı Köyü’nden Asım’ın köyüne geldiğini haber alınca, hemen adı geçen köyü basarak, herhangi bir silahlı çatışmaya meydan bırakmadan, Asım’ı yakaladım. Heyecan (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:16) içerisinde kalan Karamanlıları yatıştırmak için kollarını bağlayarak, İstiklal

¹⁴ Delibaş’ın İkinci İsyân teşebbüsü ve kesik başının bulunması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Mehmet Avanas; *Millî Mücadele’de Konya*, ss.148-152.

Mahkemesi’ne gönderilmek üzere, Karaman Havalisi Komutanı ve Askerlik Şube Başkanı emrine gönderdim.

Delibaş’ın nerede bulunduğu hakkında Asım’dan aldığım bilgilerde, Çumra Kazası’nın Dinek Nahiyesi mıntkasında olduğunu haber alınca o yöne doğru hareketle, Çerkes Murat ve arkadaşları tarafından başı kesilerek alınan, Delibaş’ın cesedini Simi Köyü’nde buldum¹⁵. Bu azılı asinin katlinden sonra, dağılan avanesini teker teker yakalayarak, İstiklal Mahkemesi’ne sevk ettim.

Bu harekâta gösterdiğim başarıdan dolayı, Konya Havalisi Komutanı ve Valisi tarafından para ile ödüllendirildim. Takipten dönüşümde oluşturduğum süvari bölüğü ile İkinci Ordu Süvari Bölüğü Komutanı olarak Bolvadin’e gittim. Daha sonra Konya’da topçu kursuna gönderildim. Hastalığım devam ettiğinden, Topçu Müfettiş-i Umûmîliği (Topçu Genel Müfettişliği) emrine verildim.

8- 339 (1923)’da askerî hayattan çekildikten sonra, sivil hayatımda hükümetime ve partime karşı yine dürüst bir karakterle ve sadakatle bağlılığımı ispatladım. Özellikle: Büyük Kurtarıcımın 1923’de Konya’ya gelişinde¹⁶ koşklerinde huzurlarına kabul edilerek, 1923 milletvekili seçimlerinde, gericilik faaliyetleriyle mücadele için görevlendirildim. (Vehbi Hoca ve ayaktaşlarıyla General Ali İhsan’ın Konya’dan milletvekili seçilmesi yönünde çaba harcadım. Konya Halk Fırkası İl kongresinde Ilgın delegesi olarak katıldım.

Yakın geçmişte, Serbest Fırka’nın ortaya çıkışı insanların karakterlerini ölçmek için çok güzel ve yerinde bir deneyim olmuştur. Hemen %95’i Serbestçi olan Konya ve bağlılarında Serbest Fırka ileri gelenlerinin şahsıma yaptıkları maddî menfaatlere hiç değer vermeyerek, fırkamanın başarılı olması için merkez ve bağlı yerlerde geceli gündüzlü çalıştım. Bu çalışmamın canlı şahitleri (Orgeneral Fahrettin Altay, Tokat Milletvekili Hüsnü Konay, Konya Milletvekili Ahmet Hamdi¹⁷, Konya Milletvekili Naim Hazım¹⁸, Urfa Milletvekili Fuat Gökbudak¹⁹, Konya Milletvekili olup şu anda Ziraat Bankası Genel Müdürü Kemal Zaim²⁰, Konya Milletvekili olup, şu anda Trabzon Valisi Refik)dir.

¹⁵ Haydar Erkut, Delibaş’ın cesedini kendisinin bulduğunu ifade ediyor. Şimdiye kadar tüm kayıtlarda “olay yerine tesadüfen gelen bir köylü başsız cesetle karşılaşınca Dinek’e giderek, Nahiyeye Müdürü Tahir (Selek) Bey’e durumu anlatması üzerine Tahir Bey’in Delibaş’ı tanıyan eşraftan bir heyet kurarak cesedin bulunduğu yere gitmişlerdir.” şeklinde geçmektedir. Bu konuda bkz.; Mehmet Avanas; *Millî Mücadele’de Konya*, s.151. Bu açıdan yaklaşıldığında Haydar Erkut’un bu iddiası önemlidir. Konu hakkında araştırma yapacaklar için önemli bir bilgi içermektedir.

¹⁶ Atatürk zaferden sonra yurt gezilerine başlamıştır. 14 Mart 1923’te Adana’ya gitmek üzere, trenle Konya’dan, geçmiş, dönüşte 20 Mart 1923’te Konya’ya gelmiştir. Atatürk’ün Konya’yı 5. Ziyaretleridir. (20 Mart 1923 - 23 Mart 1923). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Mehmet Önder; *Atatürk’ün Yurt Gezileri*, ss.246-248; Mehmet Önder; *Atatürk Konya’da*, ss.26-60.

¹⁷Ahmet Hamdi Dikmen, 1893’de Ordu/Ünye’de doğmuştur. İstanbul Halkalı Yüksek Ziraat Okulu mezunudur. Almanya’da Bağcılık ve Bahçe Ağaçları İhtisası yapmıştır. Bursa Erkek Öğretmen Okulu Öğretmenliği, İzmir Erkek Öğretmen Okulu Müdür Yardımcılığı, Eskişehir Öğretmen Okulu Müdürlüğü, Halkalı Yüksek Ziraat Okulu Bağcılık ve Bahçe Ağaçları Öğretmenliği, Fenni Escar ve Bağcılık Müderrisliği, Ziraat Vekaleti Ziraat Genel Müdürlüğü, TBMM’de; III., IV., V., VI. ve VII. Dönem Konya Milletvekilliği yapmıştır. 24 Eylül 1947’de vefat etmiştir. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Hamdi_Dikmen

¹⁸Naim Hazım Ülkü Onat; 1889 yılında Konya’da doğmuştur. Konya’da medrese öğrenimi görmüştür. Bir süre Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra ise, Meşrutiyet döneminde ve Millî Mücadele döneminde Babalık Gazetesinde yazılar yazmıştır. Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez heyetinde görev yapmıştır. 1936-1938 yılları arasında Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nde Arapça dersleri vermiştir. Yeni dönemde TBMM’de Konya Milletvekili olarak görev yapmıştır. Türk Dil Kurumu Derleme Kolu Başkanlığı yapmıştır. 5 Mayıs 1953 de Ankara’da vefat etmiştir. Bkz.; <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4687>.

¹⁹Fuat Gökbudak; 1892’de Konya/Ereğli’de doğmuştur. İstanbul Hukuk Mektebi mezunudur. Konya Ereğli’de Fransızca Öğretmenliği ve TBMM’de; II., III. ve VI. Dönem Konya, V. Dönem Urfa Milletvekilliği yapmıştır. 2 Mayıs 1958 tarihinde vefat etmiştir. Bkz.; https://www.wikiwand.com/tr/Fuat_G%C3%B6kbudak.

²⁰Kemal Zaim Bey; Kayıtlarda A. Kemal Zaim Sunel, Ahmet Kemal Sunel olarak da geçmektedir. 1889’da Selanik/ Nevrekeop’ta doğmuştur. İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Fen Şubesini bitirdikten sonra, Fransa’nın Eks-Marsilya Üniversitesi’nde Yüksek Öğrenim, Fransa Millî Eğitim Bakanlığı Bilim Lisansı yapmıştır. Beyrut Sultanisi ve Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) Matematik, Çamlıca Kız Lisesi ve Kabataş Fizik, Edirne Sanayi Okulu Matematik ve Makine Grubu, Üsküdar Sultanisi Fransızca, Kadıköy Sultanisi Hikmet Öğretmenlikleri, Beyrut Ticaret Okulu 2.

Bunlardan Konya Milletvekili Refik (Koraltan), Orgeneral Fahrettin Altay’ın ve benim bulunduğum bir gün Konya İktisat Bankası Müdürü Muallimzâde İzzet’in evindeki ziyafette arkadaşlarına hitaben şu sözleri söylemiştir (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:17):

“Arkadaşlar, şimdiye kadar yaptığımız hatalara son verelim. Memleketin karanlık günlerinde olduğu gibi bu günlerimizde de yanımızda yer alan samimiyet ve sadakatini ispat eden ve hayatını kutsal amaçları uğrunda, feda etmekten çekinmeyen bu kahraman kardeşimiz Haydar’ı unutmayalım” diye kadirşinaslıkta bulunmuş ve çiftliğinden zararlar çıkmış olduğum için, hep birlikte Ankara’da yaptıkları girişimle, Konya Borsa Komiserliği’ne 1931 tayin ettirmişlerdi.

9- Tüm bu uğraşlarım sırasında hiçbir resmî makamdan, herhangi bir sorun için bir soruşturma geçirmediğim gibi, açık ve kanunî yollarla da herhangi bir hareketim, değil kınama; aksine her hareketim takdir ile karşılandığı için resmen bir bana ait olmayan bir şeyin niçin benim üstüme atıldığını bilmiyorum. Ancak, 1935 yılında Urfa’da iken, kulağıma hakkımda bir fiş meselesinin varlığı geldi.

Ansızın geriye baktığımızda ve bugün memleketin gözbebeği liderlerimizce her hareketimiz takdire değer görülmüş ve aslında millet ve vatanıma olan borcumu alnımın akıyla ödediğime vicdanım kani bulunduğu için, bana yöneltilen bu asılsız suçlamaları hiçbir şekilde kendi üzerime almadım. Ancak, memurluk hayatından çekildikten sonra, kendime bir uğraşı olarak seçtiğim Konya, Kadınhanı (Saidili) Kazası’ndaki çiftliğime sınır komşusu olan Fransız uyruklu Belfo’ya ait olup, benim yönetimimde bulunan arazi sebebiyle, Belfo’nun genel vekâletnamesiyle, onu temsilen Kadınhanı Asliye Hukuk Mahkemesi’nde taraf olarak, davacı ve davalı sıfatlarıyla mahkemede uzun süre birbirimiz aleyhine uğraşmakta bulunduğumuz ve Serbest Fırka’nın ortaya çıkışında bu Fırkayı desteklediği anlaşılarak, görevine son verilen Kütahya eski Milletvekili ve Halk Fırkası Müfettişi İsmail Hakkı²¹ nüfuzunu, savunacağı kişiden temin edeceği bol para karşısında, suüstimal ve mahallî emniyet teşkilatında bu sıfatla etkin olarak, dava dolayısıyla edindiği düşmanlık ve güvenmişliğin teskinini ve gerekse Konya İsyani’nin bastırılması sırasında, bu kişi ve arkadaşlarının şüpheli şahıslardan bulunmaları nedeniyle benim amirim konumundaki komutanlarımın gördüğü lüzum ve verdikleri emirle, kendilerini tutuklamış olmamız dolayısıyla inkılâbın yerleşmesine yönelik hizmetimden zaten dokunaklı ve kırgın bulunduğu nedenleriyle, herhangi bir adalet terazisinden süzölmüş ve bugün büyüklerime karşı yüzümü kızartacak ve delillere (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:18) dayanan bir eylemimden değil, yukarıda arz ettiğim kişisel alınganlık etkisiyle zaman ve mevki gereği olarak bulunduğum masanın yüksek nüfuzunu aleyhime kullanma ve bu yüzden ortaya bir suizan niteliği verebilmek girişimini bu şahsın yapabileceği ihtimalinden başka asla hiçbir kimsenin iftira ve asılsız suçlamalarına uğramadım.

10- Yaptığım mücadelenin devrelerine ilişkin hayatımı ve çalışmalarımı yukarıda arz ettim. Bu mücadelelerle ilgili Yanımda mevcut bulunan (9) adet belgemin de ilişik olarak sunulduğunu arz ederim. 30/9/1938 (EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya, Belge No:19).

Müdürlüğü, Maarif Vekâleti 1. Sınıf Müfettişliği, Yüksek Öğretim Umum Müdürlüğü, 1927’de Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) müsteşarlığı yapmıştır. Daha sonra; TBMM’de, III. ve IV. Dönemlerde Konya Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1933-38’de Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, 1938-1949 yılları arasında Merkez Bankası Genel Müdürlüğü, daha sonra Yapı ve Kredi Bankası Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı yapmıştır. 15 Kasım 1967’de Ankara’da vefat etmiştir. Bkz.; <https://www.biyografya.com/biyografi/18411>.

²¹İsmail Hakkı Bey, 1878 İstanbul’da doğmuştur. Harbiye mezunudur. Adana Alayı Kozan Tabur Komutanlığı, Adana Polis Müdürlüğü Vekâleti, Maraş Jandarma Tabur Komutanlığı, Bağdat Jandarma Alayı Süvari Tabur Komutanlığı, Bağdat Merkez Tabur Komutanlığı, Kerbela Tabur Komutanlığı, bir ara İstanbul Yıldız Efradı Cedide Okulu Müdürlüğü, Bağdat, Konya ve Bursa Jandarma Alay Komutanlıkları görevlerinde bulunmuştur. 3. Dönem (1927-1931) Kütahya Milletvekilliği de yapan İsmail Hakkı Bey, soyadı kanunu ile Muşkara soyadını almıştır. Kırmızı şeritli İstiklâl Madalyası sahibi olan İsmail Hakkı Bey, 5 Aralık 1937’de vefat etmiştir. Bkz.; <https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=8264>.

Bodrum’da: il Kaçak İstihbarat Amiri
Haydar Erkut

Haydar Erkut’un kendisine yapılan suçlamalarla ilgili hazırlamış olduğu bu raporu doğrultusunda, ilgili istihbarat birimlerinin yapmış oldukları takip ve araştırmalar sırasında birlikte çalıştığı yakınları ve üstlerinin de görüşlerine başvurulmuştur. Uzunca bir süre devam eden bu işlem süresince kendisi hakkında görüş bildirenlerin genel kanaati hep olumlu yönde olmuştur. Haydar Erkut’un çalışkanlığını, vatanseverliğini çok yakından müşahede ettiklerini, fiş olayına alınma gerekçelerinin uydurma bir ihbara dayalı olduğu görüşünü beyan etmişler, sonuç olarak bu takip işinin kaldırılması yönünde görüş bildirmişlerdir. Uzun bir süre kendisine şüphe ile bakılmasına neden olan fişe kayıtlı dosyasından çıkartılarak, iade-i itibarının yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Sonuç

Haydar Erkut, belgelerinden de anlaşılacağı üzere Millî Mücadele’de büyük yararlılıkları olmuş vatanperver bir istihbaratçıdır. Ancak, kimin tarafından ve nasıl hazırlandığı belli olmayan bir şikâyetle, Konya ilinin fiş kapsamına alınmıştır. Bu nedenle de Urfa Gümrük İstihbarat Amirliğindeki görevinden alınmış ve bir süre görev verilmemiştir. Daha sonraki süreçte de tüm görev yerlerinde bu suçlama dolayısıyla, takibe uğramış, her hareketi daima kontrol altında bulundurulmuştur. Kiminle görüştüğü ve ne konuştuğu kayıt altına alınarak, raporlaştırılıp ilgili birimlere bildirilmiştir. Kendisine sürekli bir “şüpheli” kişi gözüyle bakılmıştır.

Türk siyasî tarihinin en sıkıntılı diyebileceğimiz bir sürecinde; Haydar Erkut’un yaşadığı bu olaya benzer pek çok örneğin yaşandığı, güvenlik gerekçesi ile yapılan takibatlarda, birçok kimsenin mağdur edildiği ve hatta bazılarının bu yöndeki suçlamaları kendine yakıştıramadığından dolayı intihar bile ettiği belgelere yansıyan gerçeklerdir.

Haydar Erkut’un savunma niteliğini taşıyan ve takip dosyasından çıkarılacak en önemli sonuç; süreç içerisinde yaşanan olumsuz çok olayın doğal bir sonucu olarak, sistemin kendisini korumak adına, almış olduğu kararlar, izlemiş olduğu güvenlikçi politikalar ve yapılan yargılamalar hep kuşku ile yaklaşılabilir konular olmuştur. Karar veren kişilerin bile bazen, önelerine gelen raporlara kuşku ile yaklaştıkları, yanlış bir karar vermemek için, durumun yeniden araştırılıp, eldeki delillerin gerçekliğinin bütün ayrıntıları ile gönderilmesini istedikleri görülmüştür.

Bu şekliyle; verdikleri karardan bir vicdan azabı yaşamak istemedikleri, kurunun yanında yaşın da yanmaması için, büyük bir titizlik göstermişlerdir. Suçsuz insanların asılsız ihbarlarla ve kişisel husumetler sonucunda mağdur edilmemesi için ilk araştırmaların yapıldığı yerlerdeki mülkî amirleri uyarılmışlardır. Kişileri suçlayıcı asılsız ve iftiralara dayanan karalamalara daima kuşku ile bakmaları hukuksuz hiçbir işlem yapmamaları istenmiştir. Bununla birlikte; Cumhuriyetin öngördüğü siyasal değişimin tam anlamıyla sağlanabilmesi ve laik ve çağdaş bir devlet yapısına kavuşabilmesi için yapılan her yeniliğin karşısında olan, muhalefet eden ve eskiye özlem duyan kişilerin bozguncu kişilerin yakından takibinden de vaz geçilmemiştir. Bu yönde yapılan her ihbar dikkate alınmış, doğruluk derecesi araştırılmış, emniyetin tüm birimleri seferber edilmiştir. İhbar edilen kişinin kim olduğu veya geçmişte ne yaptığına bakılmaksızın olayın gerçekliği bütün yönleri ile araştırılmıştır.

Yapılan araştırmalar, yıllar alan çok uzun bir süreçte devam etmesine rağmen, güvenlikten sorumlu olan ilgili tüm kurumlar birbirleri ile koordineli olarak, tüm imkânlardan istifade ile son derece başarılı işler çıkarmışlardır. Tüm bu işlerin yürütülmesindeki sorumlu kişilerin, rejime ve sisteme mutlak surette inanmış, millî ve manevî değerleri en üst düzeyde olan vatansever insanlardan oluştuğu görülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Arşivi

EGM Arşivi, 35074-12272-384 Numaralı Dosya (Haydar Erkut’un Takip Fişine Alınması ve Takip Raporları Dosyası)

Kitap ve Makaleler

ACAR, Ali-Aydın Habib (2016). Bozkır Ayaklanmasında Meşruiyet ve Otorite, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, ss. 443-451, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

AHMAD, Feroz (2019). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çeviren: Yavuz Alogan, İstanbul: Kaynak Yayınları.

AKANDERE, Osman (1998). Atatürk'ün Konya'yı Ziyaretleri ve İlk Ziyareti İle İlgili Gözlemler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 14(40): 147-157.

AVANAS, Ahmet (1998). *Millî Mücadele'de Konya*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

AYSAL, Necdet (2010). “Yönetsel Alanda Değişimler ve Devrim Hareketlerine Karşı Gerici Tepkiler Serbest Cumhuriyet Fırkası-Menemen Olayı”, *Atatürk Yolu*, 11(44): 581-625.

AYSAL, Necdet (2019). “Atatürk Döneminde İç Politika”, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin F. Ertan, ss. 153-157, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.

BAL, Rıdvan (2013). *Türk Süvari Tarihi*, Ankara: Savaş Kitabevi.

BAYAT, Sevgi (2016). Bozkır Ayaklanmasının Konya Millî Mücadelesine Etkisi, *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (06-08 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, ss. 451-462, Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

ÇAKMAK, Fevzi (2017). Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde CHP Kurultay Görüşmeleri ve Müfettiş Raporlarına Göre Parti Teşkilatının Karşılaştığı Sorunlar (1945-1950), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34): 319-348.

DOĞAN, Ümit (2016). *Atatürk'ü Öldürme Planları (Suikast ve Darbe Girişimleri)*, Ankara: Kripto Kitaplar.

ERDOĞAN, Caner (2017). Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1950) Cumhuriyet Halk Partisi'nin Örgütlenme Yapısının ve Yönetim Anlayışının Çözümlemesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52): 366-379.

GÖRGÜLÜ, İsmet (1993). *10 Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı (1964). *Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İstiklal Harbinde İç Ayaklanmalar (1919-1921)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

KARACA, Taha Niyazi (2004). Millî Mücadele'de Bozkır İsyanları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 169-190.

KIRÇAK, Çağlar (1989). *Meşrutiyetten Günümüze Gericilik (1876-1950) Birinci Kitap*, Ankara: Bilal Yayınları.

AVŞAR, Servet (2020). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Takip Fişine Alınma Uygulamasının Bir Örneği: Milis Yüzbaşısı Haydar Erkut’un Fişe Dâhil Edilmesi ve Hazırladığı Savunma Raporu”, *Mavi Atlas*, 8(2): 298-322

ÖNDER, Mehmet (1989). *Atatürk Konya’da*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖNDER, Mehmet (1975). *Atatürk’ün Yurt Gezileri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SAPMAZ, Selahattin (2010). *Atatürk’ün Muğla Valisi M. Recai Güreli 1936-1939*, Muğla: Gülermat Matbaacılık.

TORUN, Esmâ (2003). *Sivas’dan Büyük Kongreye Cumhuriyet Halk Partisi*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

ZÜRCHER, Erik Jan (2018). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Çeviren: Yasemin Saner, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.

On-Line Kaynaklar

<http://www.sanliurfa.gov.tr/gorev-yapmis-valiler>

<http://mobolla-mugla.blogspot.com/2014/12/1-h.html>

<http://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=6295>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Hamdi_Aksoy

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?kim=refikkoraltan>

<http://trabzon.gov.tr/>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ahmet_Hamdi_Dikmen

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4687>

http://www.wikiwand.com/tr/Fuat_G%C3%B6kbudak

<http://www.biyografya.com/biyografi/18411>

[http://tbmm.chp.org.tr/milletvekili Detay.aspx?ID=8264](http://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=8264)